

**ÚTMUTATÓ, VAGY ÁLCÁZOTT KIRÁLYPÁRTI PROPAGANDA? AVAGY THE
PRINCE, OR MAXIMS OF STATE 1642-ES KIADÁSÁNAK ÚJ ÉRTELMEZÉSI
LEHETŐSÉGEI**

„Raleigh?”

2025 január

TARTALOM:

1. BEVEZETÉS.....	1
2. HISTORIOGRÁFIA.....	2
3. SIR WALTER RALEIGH (1554? - 1618) ÉLETRAJZA	7
4. A CÍMLAP	11
5. A MŰ SZERKEZETE ÉS RÖVID TARTALMI ÁTTEKINTÉSE	15
6. A MEGBÚVÓ METAFORA	17
7. ANGLIA, 1642: POLITIKAI KONTEXTUS	21
8. A LAVÍROZÁS MŰFAJA	27
9. MACHIAVELLI ÉS A THE PRINCE, OR MAXIMS OF STATE: HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBSEGEK	30
10. ÖSSZEGZÉS.....	33
11. BIBLIOGRÁFIA.....	35

BEVEZETÉS

Jelen dolgozatomban a *The Prince, or Maxims of State*¹ c. művet fogom több szempontból elemezni, arra a fő kérdésre keresve a választ, hogy amennyiben nem Sir Walter Raleigh (1554?-1618) írta (mint ezt már többen megfogalmazták), akkor 1642-ben mégis miért őt nevezték meg, mint szerzőt?² Továbbá, hogy inkább a királpárti vagy a parlamentpárti táborhoz lehet kötni a művet, valamint, hogy milyen szerepet játszhatott az írás a korszakban?

Kiindulási pontként a harmadik fejezetben lévő Raleigh életrajz és a forráshoz tartozó címlap értelmezése szolgál (4. fejezet), mivel ez fontos a mű egészének megértéséhez, ugyanis a címlapon egy magát Raleigh-t ábrázoló portré is látható. Vizsgálni fogom, hogy milyen volt Raleigh recepciója a 17. században, továbbá a közte és Henry herceg közti feltételezett kapcsolatot.

Az ötödik fejezetben egy általános áttekintést adok magáról a mű tartalmáról. A hatodik fejezetben pedig a forrás végén található bibliai példatörténet elemzése következik, melynek célja, a szerző szerint, az, hogy segítse a műben szerzett tudás elsajátítását – ez a kérdés is részletesebb elemzés tárgyát képezi, mivel kulcsfontosságú, ha az egész forrást metaforikusan szeretnénk értelmezni az 1642-es év vonatkozásában, I. Károly király és a parlament küzdelme kapcsán. Továbbá sorra veszem a *Maxims of State* további kiadásait is, feltüntetve a változtatásokat, és rámutatva pár említésre méltó hasonlóságra a *History of the World*-del.

A hetedik fejezetben egy rövid történeti áttekintést adok arról, hogy mely okok vezettek az 1642-es év eseményeihez, amit az adott év történéseinek részletesebb bemutatása követ. Mindez fontos ahhoz, hogy a forrást el tudjuk helyezni időben, és megérthessük milyen volt az adott politikai helyzet, amelyben születhetett, részletezve a királpártiak és a parlamentpártiak nézetkülönbségeit. Ehhez segítségül hívok egy ugyanebben az évben született rövid pamfletet, valamint a parlament által kiadott *19 Propositions*-re adott uralkodói reakciót tartalmazó *King's Answer*-t: ezeket vetem össze a *Maxims of State*-ben írottakkal.

A nyolcadik fejezetben bemutatom a *reason of state*-et mint műfajt, melybe a *Maxims of State* is tartozik, és ezt a forrásból vett konkrét példákkal fogom alátámasztani. A szerző bizonyosan ismerhette Machiavellinek *A fejedelem* c. munkáját, amire már maga a cím első része is lehet utalás, amellet, hogy többször meg is említi Machiavellit. Így a kilencedik fejezetben sorra veszem ezeket az említéseket, és szövegszerűen párhuzamba állítom azzal, hogy mit írt Machiavelli a már említett művében. Végezetül helyet kap a dolgozatban az, hogy

¹ A későbbiekben lásd, mint *Maxims of State*, ha a kontextus az egész cím használatát nem indokolja.

² Ehhez a kérdéshez lásd a Raleigh életrajzáról szóló fejezetet.

A fejedelelem 1640-es angliai kiadása milyen kapcsolatban állhatott a *Maxims of State* két évvel későbbi megjelentetésével.

E szempontok azért fontosak, mivel eddig a paratextus elemek elemzése nem történt meg, sem az 1642-es, sem a mű későbbi kiadásai esetében, mint ahogy az 1640-ben kiadott, kommentált Machiavelli fordítással való összekapcsolását sem vizsgálták az 1642-ben megjelentetett műnek, holott mindezek nagyban befolyásolhatják a szerzőség és a recepció kérdését egyaránt.

HISTORIOGRÁFIA

A *The Prince, or Maxims of State* (1642) c. írás monografikus feldolgozását eddig még senki nem készítette el a történeti szakirodalomban. Bár részleteiben sokan elemezték, legtöbbször a *state* szóra adott definíciójával kapcsolatban, több szerzőnél felmerült az a kérdés is, hogy vajon tényleg Sir Walter Raleigh-e a mű írója. Ezen felvetések mellett még a mű orosz zsarnoksággal foglalkozó fejezeteit érintették, valamint a demokrácia 17. századi angol megítélése kapcsán került látókörbe. Több írásban visszatérő elem Machiavelli és Raleigh nézeteinek egymás mellé állítása, Raleigh egyéb művei vonatkozásában is. Ebben a historiográfiai fejezetben a kronológiai szempontot tekintem irányadónak, és ezen belül haladok az egyes szerzők véleményének ismertetésével.

J. W. Allen *English Political Thought: 1603-1644* c. könyvének egyik fejezete volt az első olyan munka, amely átfogó áttekintést adott Raleigh politikai nézeteiről: ebben felvetette, hogy egyes műveit összehasonlítva azok tartalmilag ambivalensek voltak, ami esetenként szándékában is állhatott Raleigh-nak.³ Nyilvánvaló tehát, hogy amennyiben nem minden mű köthető hozzá, úgy még nagyobb értelmet nyer az ambivalencia kérdése. Allen természetesen megemlítette a *Maxims of State* c. művet, és idézett részleteket is belőle a törvényhozásra vonatkozóan, hogy kinek mennyiben lehet ebbe beleszólása.⁴ Allen szerint Raleigh ismert számos szerzőt, akiktől átvett gondolatokat, köztük Machiavellitől is, viszont a munkáikból azt használta fel, ami számára kedvező volt.⁵ A Raleigh által leírtak nem újító jellegűek, a politikáról alkotott elképzelései pedig nem voltak rendszerezettek, vonta le konklúzióként.

³ ALLEN 1967, 66. (eredeti kiadás 1938)

⁴ Uo. 65.

⁵ Uo. 63.

Allen.⁶ Megjegyezte továbbá, hogy a *History of the World* (1614) c. munkáján kívül Raleigh minden írása csak halála után jelent meg.⁷

Laurence Stapleton, *Halifax and Raleigh* c. tanulmányában a *Maxims of State* c. művet szintén Raleigh-nak tulajdonította. Pozitívumként fogalmazta meg, hogy Raleigh írásaiból kiolvasható miként gondolkodtak az emberek az adott korban, ugyanakkor negatívumként említette, hogy amikor egy másik szerzőtől (például Machiavellitől) átvett valamit, azt nem egyértelműen fejtette ki, továbbá nem adott hozzá újat.⁸ Hozzátette, hogy már a 16. században népszerűek voltak azok a könyvek, amelyeket az egyes uralkodóknak szántak iránymutatásként.⁹ Stapleton rámutatott: Raleigh a *Maxims of State*-ben, amellet, hogy sorra vette a jó és rossz kormányzati formákat, továbbá mértékletességre intett,¹⁰ felhívta a figyelmet arra, hogy az uralkodónak nemcsak jónak, hanem valamennyire rossznak is kell lennie.¹¹

Alan Harding, *The Origins of the Concept of the State* c. tanulmányában, amely a *state* szó jelentésének alakulását fejtegette, szóba került Raleigh is, mint a *Maxims of State* szerzője. Harding véleménye szerint azért lehetett többértelmű a *state* szó, mivel a korszakban vonatkozhatott egyrészt az emberekre, másrészt az uralkodóra, és hasonlóképpen használta ezt Raleigh is.¹² Az állam definíciója Raleigh-nál ugyanis így hangzik: „Az Állam (*State*) egy Népközösség/Politikai közösség kerete vagy szabályozott rendje (*frame or set order of a Commonwealth*), vagy a Kormányzóké, akik ugyanazt uralják, de különösen a fő és Szuverén Kormányzóé, aki a többinek parancsol.”¹³ Szerinte Raleigh is úgy gondolta, hogy oly módon lehet egy állam stabil, ha a „kormányzóknak megvan a meghatározott [hierarchikus] sorrendje”.¹⁴ Továbbá Harding rámutatott, hogy a *state* szó jelentése változáson ment át a 17. századi Angliában, viszont Raleigh államdefiníciójánál még mindig jelen volt a személyes elem: az uralkodó mint szuverén kormányzó.¹⁵

Anna Beer, *Sir Walter Raleigh and His Readers in the Seventeenth Century* c. művében megemlíti a *Maxims of State*-et, olyan vonatkozásban, hogy a mű szerzője szerinte nem

⁶ Uo.

⁷ Uo.

⁸ STAPLETON 1941, 211.

⁹ Uo. 211-212.

¹⁰ Uo. 216-217.

¹¹ Uo. 218.

¹² HARDING 1994, 58.

¹³ “The frame or set order of a Commonwealth, or of the Governors that rule the same, especially of the Chief and Sovereign Governor that commandeth the rest.” Itt és a továbbiakban Sashalmi Endre vonatkozó magyar fordítását használom erre a definícióra. SASHALMI 2021, 64. A magyar fordításokban, a szöveghűség okán, megtartottam a forrásokban szereplő nagybetűs írásmódot.

¹⁴ HARDING 1994, 59.

¹⁵ Uo. 72.

Raleigh.¹⁶ Kitért arra, hogy több kiadása is megjelent a műnek, valamint a Bibliaiból vett részre (*A Method, how to make use of the Book before, in the reading of the Story*), amit politikai történetként tárgyalt: azt írta, hogy ennek folytán a Biblián keresztül szemlélve ismerkedhetett meg az olvasó a politikai vitákkal.¹⁷ Raleigh alakja kapcsán a következőképpen összegezte álláspontját, amely igen figyelemre méltó jelen mű értelmezése tekintetében is: „Raleigh neve egy olyasfajta olvasási módhoz kapcsolódik, amely értelmezésre és vitára ösztönöz, és hangsúlyozza az elmélet és a gyakorlat közötti kapcsolatot.”¹⁸ Azt is elképzelhetőnek tartotta, hogy Raleigh-t felhasználhatták a royalisták a saját írásaikhoz az 1640-es években.¹⁹ Továbbá idézte a *Maxims of State*-ből a kormányzás definícióját, melyről azt írta, hogy ez a korszakban szokványosnak tekinthető meghatározás;²⁰ végezetül pedig idézett részleteket a demokráciára és a zsarnokságra vonatkozó fejezetekből.²¹

Marshall Poe, *A People Born to Slavery: Russia in Early Modern European Ethnography, 1476-1748* c. könyvében, melyben Oroszország politikai rendszerének korabeli megítélésével foglalkozott, Raleigh írásaként említette a *Maxims of State*-et. Poe azzal indít, hogy a politikusoknak könnyen érthető és gyorsan végrehajtható konkrét tanácsok kellettek a kormányzásra vonatkozó útmutatáshoz, és szerinte erre jó példa a *Maxims of State*.²² Megemlítette, hogy a *Maxims of State* megkülönbözteti a három jó és a három rossz kormányzati formát,²³ majd – a könyv céljával összhangban – bővebben tárgyalta a *Maxims of State* szerzője által kifejtett „nyílt” zsarnokságot.²⁴

Peter J. Steinberger, *The Idea of the State* c. könyvében említette Raleigh-t. Magát a *Maxims of State*-et nem nevezte meg, viszont a Raleigh-hoz kapcsolható példák mind ebből származtak.²⁵ Rámutatott, hogy Raleigh-nál a *state* terminus használata „kétértelmű és következetlen”, mivel hol *állam*, hol *közösség*, vagy éppen *kormányzat* értelemmel bírt nála.²⁶ Ennek alátámasztására idézte a *Maxims of State*-ből azt a részt, ahol a különböző államformák szerepelnek, valamint az állam megőrzésére szolgáló általános és különös szabályokat.²⁷

¹⁶ BEER 1997, 140.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo. 157.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² POE 2002, 174.

²³ Uo. 175.

²⁴ Uo.

²⁵ STEINBERGER 2005, 11.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

Továbbá megemlítette, hogy magát a *commonwealth* terminust a *közösség* jelentésén kívül még a *népuralomra* (azaz a demokráciára) is használta Raleigh.²⁸

Martin Loughlin, *Foundations of Public Law* c. könyvében szintén a *state* szó változását vizsgálva említette a *Maxims of State*-et mint Raleigh munkáját, idézve a műből az állam korábban említett definícióját. Azt állapította meg, hogy nagy vonalakban már Raleigh is különbséget tett az állam mint szabályozó keret, illetve annak vezetői közt, azonban nem teljes mértékben.²⁹ Leszögezte, hogy a *state* szót különböző dolgok kifejezésére használták a korabeli Angliában, és igaz ez Raleigh-ra is a művei alapján, továbbá megemlítette, hogy Raleigh öt pontban³⁰ fejtette ki a *Maxims of State* elején, hogy mik egy állam kritériumai.³¹

Ethan H. Shagan, *The Rule of Moderation: Violence, Religion and the Politics of Restraint in Early Modern England* c. könyvében azt a részt emelte ki a *Maxims of State*-ből, ahol arról van szó, hogy mindenben, így az állam működtetésében is kiegyensúlyozottnak kell lenni.³² Tagadta viszont, hogy Raleigh lenne a mű szerzője, és inkább az 1640-es évek királpárti táborához kötötte.³³ Ezen állítás bizonyítéka lehet, írta, hogy megjelennek a műben a skótok, mégpedig negatív beállítással.³⁴ Ezenkívül, a korabeli szokással ellentétben, nem a franciákra hivatkozott az írás negatív példaként a politikai kormányzat tekintetében, hanem az „orosz abszolutizmus” töltötte be ezt a szerepet, írta Shagan.³⁵

A David Wootton által írt, *Machiavelli and the Business of Politics* c. könyvfejezetben a szerző, amint az írás címe is mutatja, kicsit más megvilágításban foglalkozott a művel. Ahogy korábban már mások, így ő is leírta, hogy a *state* szót ekkor különböző jelentésekben használták: így volt ez Machiavelli (*stato*) és Raleigh esetében is.³⁶ Szerinte azonban Raleigh-nál a jelentés kiegészült azzal, hogy a *state* jelenthette a „különböző típusú alkotmányokat”.³⁷

Ioannis D. Evrigenis szintén írt egy könyvfejezetet Raleigh Machiavelliről alkotott nézeteiről, *Sir Walter Raleigh's Machiavelli* címmel és nála is felmerült, hogy vajon tényleg Raleigh munkája-e a *Maxims of State*, vagy akár a *Cabinet-Council*.³⁸ Fontos ez azért, érvel a

²⁸ UO. 12.

²⁹ LOUGHLIN 2010, 187-188.

³⁰ „1) A törvények alkotása és eltörlése. 2) Hivatalviselők kijelölése és elbocsátása. 3) Élet és halál feletti hatalom. 4) Háború viselése és békekötés. 5) Legfőbb vagy végső fellebbezés.” SASHALMI 2021, 64.

³¹ LOUGHLIN 2010, 188.

³² SHAGAN 2011, 56.

³³ UO.

³⁴ UO.

³⁵ UO.

³⁶ WOOTTON 2016, 89.

³⁷ UO., Erre a jelentésre lásd a *state* használatát a *policy* definíciója kapcsán.

³⁸ Érdekesség, hogy az 1658-ban John Milton által kiadott *Cabinet-Council* utolsó fejezetének címe szintén a *Maxims of State* alcímet viseli.

szerző, mert a *History of the World*-ben Raleigh kevesebbszer említette Machiavellit, vagy máshogy beszélt róla, mint ebben a két műben.³⁹ Ugyanakkor ez a két írás az, amelyik leginkább alátámasztaná Raleigh machiavellizmusát, csak hogy éppen a machiavellizmus kérdőjeleződik meg, amennyiben a művek nem az övéi.⁴⁰ Mindazonáltal könnyű volt ezek mögé is Raleigh-t látni szerzőnek,⁴¹ mivel jól beleillettek a munkái közé.⁴² Evrigenis szerint a *History of the World* tükrében lehet a legjobban elemezni, hogy ténylegesen miként is gondolkodott Raleigh Machiavelliről.⁴³

A *The Prince, or Maxims of State* Raleigh halála után jelent meg először.⁴⁴ Még a *Cabinet-Council* előtt adták ki, és aztán többször is megjelent kisebb változtatásokkal a címében.⁴⁵ Evrigenis szerint kimutathatók benne Machiavelli nézetei, bár inkább kétkedéssel és nem feltétlenül pozitívan viszonyulva azokhoz,⁴⁶ de a szerzője kétségtelenül ismerte azokat.⁴⁷ Amit Raleigh az írásaiban megfogalmazott, nem biztos, hogy Machiavellitől vette át; vagy ahol hasonlít rá, ott nem említette Machiavellit; ha pedig említette, nem mindig világos, hogy mit is gondolt pontosan róla – összegezte álláspontját Evrigenis.⁴⁸

A magyar szakirodalomban Sashalmi Endre foglalkozott, *Az emberi testtől az óraműig. Az állam metaforái és formaváltozásai a nyugati keresztény kultúrkörben 1300-1800 c.* könyvében, Raleigh kapcsán az államfogalommal és a *state* szó jelentésének kérdésével. Idézte Raleigh említett államdefinícióját és megadta annak (szintén idézett) magyar fordítását.⁴⁹ Ennek kapcsán kitért a szuverén hatalom Raleigh által meghatározott kritériumaira, és rámutatott, hogy Raleigh nem használta a *state* szót mindig ugyanazon értelemben, és nem is volt eredeti politikai gondolkodó, viszont ahogy körülírta a fogalmat, már jóval konkrétabb volt, mint előtte, és hasonlított az állam modern értelmezéséhez.⁵⁰

Cesare Cuttica, *Anti-democracy in England 1570–1642 c.* művében első alkalommal a *Democracy's Foreign Models c.* fejezetben említette a *Maxims of State*-et, és osztotta azt a véleményt, hogy szerzője valószínűleg nem Raleigh volt.⁵¹ A könyv céljával összhangban a

³⁹ EVRIGENIS 2016, 59.

⁴⁰ UO. 73.

⁴¹ UO. 63.

⁴² UO.

⁴³ UO. 60.

⁴⁴ "Written By Sir Walter Ravyley, and presented to Prince HENRY" RALEIGH 1642.

⁴⁵ EVRIGENIS 2016, 62.

⁴⁶ UO. 63.

⁴⁷ UO. 65.

⁴⁸ UO. 72-73.

⁴⁹ SASHALMI 2021, 64.

⁵⁰ UO. 64-65.

⁵¹ CUTTICA 2022, 146.

demokráciára vonatkozó részeket idézte a műből (kik legyenek többségben egy államban, mit kell tenni, ha valaki kiemelkedne és nagyobb hatalomra tenne szert stb.).⁵² Megjegyezte: a *Maxims of State* szerzője is egyetértett sok kortársával abban, hogy nem bízott az egyszerű emberekben.⁵³ Cuttica ugyanakkor rámutatott, hogy a problémák orvoslására használt, ókori görögök által alkalmazott osztrakizmoszt a *Maxims of State* a saját korában már egy „igazságtalan törvénynek” tartotta, és inkább megelőzni akarta a problémák kialakulását.⁵⁴

A következő fejezet, ahol Cuttica említette a művet, a *Democracy's National Cornerstones*. Ebben a *Maxims of State* vonatkozásában azt emelte ki, hogy a mű szerint az egyszerű emberek azt gondolták, hogy mindenki egyenlő, de ez a rendszer nem működőképes, mivel egyes személyek kiemelkednek és így ők kerülnek vezető szerepekbe. Továbbá fontos a *Maxims of State* szerint a mérték: tehát senkit nem szabad sem elnyomni, hanem hagyni kell, hogy az emberek szabadon hivatalt vállalhassanak, viszont az is kerülendő, hogy egy társadalmi csoport túlnője magát. Végül pedig nem azért kell valakit megválasztani, mert népszerű, hanem azért, mert az államot akarja jobbra tenni.⁵⁵

SIR WALTER RALEIGH (1554? - 1618) ÉLETRAJZA

A Raleigh életéről szóló írások, mint Christopher Hill, *Intellectual Origins of the English Revolution – Revisited* c. könyve – e szakirodalom fenntartásokkal kezelendő –, vagy az *Oxford Dictionary of National Biography: From the Earliest Times to the Year 2000* (vol. 45.) Raleigh-ről szóló fejezete szintén kétségbe vonják az ő szerzőségét a *The Prince, or Maxims of State* c. mű kapcsán. Ezeket az irodalmakat kiegészítve az *Encyclopedia Britannica* online változatával, röviden az alábbiakban foglalható össze Raleigh élete, amire elsősorban azért van szükség, hogy rávilágítsak személyének korabeli ismertségére, és ezáltal a neki tulajdonított szerzőség kérdését megfelelően tudjuk értékelni.

Sir Walter Raleigh protestáns családba született (1554?),⁵⁶ az Oriel College-ben szerzett érettségét, és bár nem szerezte meg Oxfordban a diplomáját, bekerült a Middle Temple Társaságba.⁵⁷ Harcolt Franciaországban⁵⁸ és katonáskodott Írországon is.⁵⁹ Ugyanakkor

⁵² Uo.

⁵³ Uo. 147.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo. 199.

⁵⁶ MATTHEW & HARRISON 2004, 842.

⁵⁷ Uo. 843.

⁵⁸ LATHAM 2024.

⁵⁹ MATTHEW & HARRISON 2004, 843.

karrierje kezdetéről keveset lehet tudni,⁶⁰ mint irodalmi szereplő lépett be elsőként a közeletbe,⁶¹ 1576-ban jelent meg első verse.⁶²

Pártolt és támogatott olyan embereket, akik a felfedezésekhez vagy a navigációhoz kapcsolódó tudományokkal foglalkoztak, továbbá nyomon is követte az ezekkel kapcsolatos fejleményeket.⁶³ Mindezek mellett Humphrey Gilberttel (aki Raleigh féltestvére volt) létre akartak hozni egy kutatói akadémiát Londonban.⁶⁴ A tudományok mellett a történelem is érdekelte,⁶⁵ tanulságokat akart levonni és az ok-okozati viszonyokra rávilágítani,⁶⁶ világnézetére pedig jellemző volt, hogy mindent egy ciklikus folyamatban szemlélte.⁶⁷ „Raleigh fontossága abban rejlik, hogy világi és kritikai megközelítést alkalmazott a világtörténelem tanulmányozására, amely abban az időben még nagyrészt a bibliai történelem tanulmányozásában merült ki.”⁶⁸

Elképzelhető, hogy Gilbert által került be a királyi udvarba,⁶⁹ vagy talán az írországi politikájával hívta fel magára a figyelmet,⁷⁰ mindenesetre I. Erzsébet egyik kedvence lett, akinek sok verset írt, és meredeken szárnyalt felféle a ranglétrán.⁷¹ Számos címet birtokolt, több fontos pozíciót is betöltött, 1585-ben pedig lovaggá ütötte Erzsébet.⁷² Angliában kiterjedt birtokokkal rendelkezett,⁷³ vagyonát pedig azzal alapozta meg, hogy engedélyt kapott bor eladására,⁷⁴ továbbá posztóval is kereskedhetett.⁷⁵ Erzsébet alatt még nem volt közkedvelt a személyisége miatt,⁷⁶ ez a helyzet csak 1603-tól változott meg.⁷⁷

1591-ben kötött titkos házassága miatt 1592-ben feleségével együtt száműzték az udvarból, majd a Towerbe zárták.⁷⁸ Később kivásárolta magát a fogságból,⁷⁹ és mert szükség

⁶⁰ UO. 842.

⁶¹ HILL 1997, 146.

⁶² MATTHEW & HARRISON 2004, 843.

⁶³ HILL 1997, 150.

⁶⁴ UO. 146.

⁶⁵ UO. 167.

⁶⁶ UO. 171-172.

⁶⁷ UO. 183.

⁶⁸ UO. 175.

⁶⁹ MATTHEW & HARRISON 2004, 843.

⁷⁰ LATHAM 2024.

⁷¹ MATTHEW & HARRISON 2004, 844.

⁷² LATHAM 2024.

⁷³ UO.

⁷⁴ MATTHEW & HARRISON 2004, 844.

⁷⁵ LATHAM 2024.

⁷⁶ UO.

⁷⁷ UO.

⁷⁸ MATTHEW & HARRISON 2004, 847.

⁷⁹ LATHAM 2024.

volt a tengerről való tudására, Erzsébet így megbocsátott neki.⁸⁰ Még merényletet is elkövettek ellene, de szerencséjére a golyók nem találták el.⁸¹

Spanyolországra ellenségként tekintett, a hollandokkal szövetséget szeretett volna, továbbá minél több amerikai területet birtokba venni.⁸² Számos felfedezőutat vezetett 1595 és 1597 között,⁸³ és hozzá köthető a rövid életű Roanoke kolónia alapítása (1585) is – bár ebben az expedícióban személyesen nem volt jelen.⁸⁴ Az indiánokra úgy gondolt, hogy jó szövetségesek lehetnének a spanyolok ellen és jól bánt velük.⁸⁵ Mindazonáltal nem ő hozta be a burgonyát és nem ő népszerűsítette a dohányzást Angliában, amint azt sokan gondolták.⁸⁶

Erzsébet halálával fordult sorsa negatív irányba.⁸⁷ Háziőrizetbe került, majd 1603-ban vissza a Towerbe, mivel két árulással is megvádolták. Ennek ellenére a Towerben sok kedvezmény járt neki, így kísérleteket is végezhetett,⁸⁸ mivel az orvosságok, a kémia és a mágia is érdekelték.⁸⁹ A börtönének során sokat írt, többnyire prózát.⁹⁰ Az emberek egyre inkább hősként tekintettek rá a túlságosan szigorúnak vélt ítélet miatt, mivel ez együttérzést váltott ki bennük.⁹¹ Richard Hakluyt, geográfus, a korabeli hajóutak leírásainak kiadója, aki politikai befolyással is rendelkezett és támogatni igyekezett Amerika gyarmatosítását, így tett Raleigh ötleteivel is.⁹² Arra is törekedett, hogy minél több könyvet dedikáljanak Raleigh-nak, azért, hogy nagyobb nemzetközi tekintélyt szerezzen neki ezáltal.⁹³

A hasznosság és célszerűség fontos elvek voltak Raleigh politikai gondolkodásában,⁹⁴ de írásaiban nem mutatott következetességet.⁹⁵ volt, amikor az uralkodót a törvényeken felülinek tartotta, volt amikor az uralkodóval szembeni ellenállást támogatta.⁹⁶ I. Jakabot meg akarta győzni, hogy a parlament fontos azok miatt, akiket képvisel,⁹⁷ illetve hangsúlyozta, hogy

⁸⁰ MATTHEW & HARRISON 2004, 850.

⁸¹ Uo. 851.

⁸² HILL 1997, 145.

⁸³ LATHAM 2024.

⁸⁴ LATHAM 2024.

⁸⁵ HILL 1997, 157.

⁸⁶ Uo. 162.

⁸⁷ MATTHEW & HARRISON 2004, 851.

⁸⁸ Uo. 853., HILL 1997, 151.

⁸⁹ HILL 1997, 151.

⁹⁰ MATTHEW & HARRISON 2004, 853.

⁹¹ Uo. 852.

⁹² CRONE 2024.

⁹³ HILL 1997, 159.

⁹⁴ Uo. 153.

⁹⁵ Uo. 153-154.

⁹⁶ Uo. 154.

⁹⁷ Uo. 155.

különbség van a gyakorlat és az elvek között.⁹⁸ Továbbá a gazdaságban liberalizációt szeretett volna, támadta a monopóliumokat⁹⁹ és az önkényes adókat.¹⁰⁰

1614-ben megjelent a *History of the World*, amit Raleigh azért is írt, hogy bebizonyítsa, nem ateista, illetve jobb színben tüntesse fel magát I. Jakab előtt.¹⁰¹ Jakabnak azonban nem tetszett a mű, így először Raleigh neve és arcképe nélkül jelenhetett csak meg, mindazonáltal összesen hatszor kiadták 1614-1634 között.¹⁰² Sőt, megdöbbenőnek hat manapság – jelen dolgozat számára viszont az életrajzból az egyik a legfontosabb elem –, hogy a 17. században majdnem háromszor többször adták ki ezt az írását, mint Shakespeare munkáit, és Amerikában az övé volt a leghíresebb történeti munka, a *History of the World*.¹⁰³ E munkájának lett volna második része is, de arról azt tartották, hogy elégette.¹⁰⁴

Utolsó expedícióját 1617-ben az az elképzelés mozgatta, hogy Guiana tele van arannyal és ezüsttel, a spanyoloknak pedig nincs joguk a terület felett: így elengedték a börtönből, hogy megszervezhesse útját.¹⁰⁵ Bár később azzal vádolták meg, hogy szövetkezett a spanyolokkal,¹⁰⁶ pont I. Jakab volt az, aki mindent elárult nekik Raleigh guiana-i felfedezőútjáról,¹⁰⁷ amely közben Raleigh fia is meghalt.¹⁰⁸ Nem akarta elhinni, hogy kudarcot vallott és mivel nem sikerült Franciaországba szöknie, ismét a Towerbe zárták.¹⁰⁹ Jakab minden áron meg akart szabadulni tőle, csak az volt a kérdés, hogy miként. Sokakat kihallgattak az ügyében és magát Raleigh-t is, de sose nyilvánosan.¹¹⁰ Ekkor pedig már mindenkit érdekelt Angliában, hogy mi történik vele.¹¹¹

Ez a személyét övező népszerűség alapvető, ha meg akarjuk érteni, hogy a jelen dolgozat témáját képező művet miért is kötötték hozzá.

⁹⁸ Uo. 164.

⁹⁹ Uo. 162.

¹⁰⁰ Uo. 163.

¹⁰¹ Uo. 176.

¹⁰² Uo. 184.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ Uo. 193.

¹⁰⁵ MATTHEW & HARRISON 2004, 855.

¹⁰⁶ HILL 1997, 155.

¹⁰⁷ Uo. 155.

¹⁰⁸ MATTHEW & HARRISON 2004, 856.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ Uo. 857.

A CÍMLAP

A mű elején, a borítólapon, egy Raleigh-t ábrázoló, ovális keretbe helyezett portré látható latin felirattal, amely majdnem teljesen megegyezik a portré alatti angol szöveggel („Igaz és élethű Portréja a Tiszteletreméltó és tanult Lovagnak, Sir Walter Raleigh-nak”).

A portré után következik a cím, ahol a *Prince* és a *State* betűmérete azonos nagyságú: ezek a legnagyobb betűvel szedett, kivastagított szavak a címlapon, így először ezek ragadják meg az olvasó tekintetét. Ez mindjárt sugallhatja azt is, hogy maga a fejedelem azonos az állammal, valamint, hogy a *fejedelem érdeke* és az *államérdek* azonosak. Tehát az intézményi és a személyi hatalom itt sincs nincs elválasztva, amire később a műben megfogalmazott államdefiníció is utal. Ugyanakkor mivel a *Prince* szó van elől, az olvasó asszociálhat egyből Machiavelli ugyanezen c. művére is,¹¹² ami szintén útmutató volt egy fejedelem számára, de Machiavellinél az uralkodó és zsarnok nem voltak élesen elkülönítve egymástól.¹¹³

A mű címe alatt az olvasható, hogy annak szerzője Raleigh, aki Henry hercegnek nyújtotta át az írást; ezt egy latin mottó követi, „*Sapere et Silere*”, amit úgy lehet fordítani, hogy „Bölcsnek lenni és Hallgatni”. A mottó lényegében összefoglalja az egész mű tartalmát, mivel aki elsajátítja az abban leírtakat (az „állam irányelveit”/*Maxims of State*), annak okosan kell a tanultakat alkalmaznia, mert ez a tudás kizárólag az uralkodónak szól, így nem tartozik mindenkire. Ezt a koncepciót jól mutatja, hogy a mű legnagyobb részében a *Mysteries or Sophisms (Titkok vagy Fortélyok)* fejezetén belül ad tanácsokat, tételesen kiemelve, hogy ezekkel okosan és diszkréten kell bánni és ekképpen alkalmazni őket.¹¹⁴ Végezetül magán a címlapon még az 1642-es londoni kiadás olvasható.

Egy adott írásműben mindazon elemek, amelyek megelőzik a tartalomjegyzéket és a főszöveget, összefoglaló néven (Gérard Genette nyomán) az ún. *paratextus*, azaz „nem szokványos szöveg”, kategóriába sorolhatók be.¹¹⁵ Azaz a *paratextusba* nemcsak az olyan kísérőszöveg tartozik bele, mint például az előszó vagy ajánlás stb., hanem maga a mű címe, sőt, a képi ábrázolások is, legyen az akár a szerző képmása, vagy a műhöz készített címlapkép.¹¹⁶

¹¹² EVRIGENIS 2016, 62.

¹¹³ SASHALMI 2024, 45-46.

¹¹⁴ Nem véletlenül emeli ki Baldwin, hogy „a hatalom megtartásának titkos mestersége, és a titkosság gondolata, az *arcana imperii*, fontos eleme volt az államérdek fogalmának”. BALDWIN 2004, 624-625.

¹¹⁵ SASHALMI 2024, 274.

¹¹⁶ UO.

A *The Prince, or Maxims of State* eredeti kiadása azért jelentős, mivel a kora újkorban a címlappal *tudatosan előre ki akartak fejezni valamit*, ami befolyásolta a mű értelmezését. Tehát ha valaki megnézte és elolvasta magát a főszöveget megelőző *paratextus* elemeket, arra egyből valamiféle hatással volt a mű: a *paratextus* elemek ugyanis egyfajta „értelmezési küszöböt” képeznek a főszöveghez, már annak elolvasása előtt! ¹¹⁷

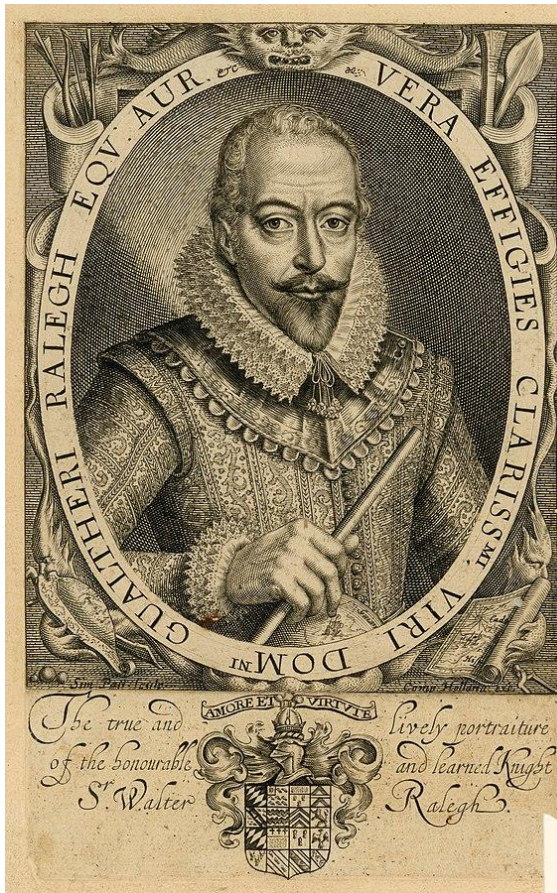
Aki ismerte Raleigh munkásságát vagy hírnevét, az eleve más benyomással kezdhette el olvasni a művet az őt ábrázoló portré miatt. Fontos tudni ebben a vonatkozásban, hogy a 17. századtól kezdve a korabeli fontos szerzőkről kiadott képek akár különállóan, akár a műveikkel együtt, megsokszorozódtak. Az, hogy a mű szerzőjéről képet is láthatott az olvasó, a könyv bemutat(koz)ásának a szerves része volt. Bizonyos szerzők arcképe által ugyanis a szöveg is hitelesebbnek tűnhetett, vagy éppen tekintélyt parancsoló lehetett, főleg a 17. századtól, továbbá minden részlet magán portrén sugallni akart valamit a műről is az olvasó felé. ¹¹⁸

Raleigh személye esetében is ez volt a helyzet: az ő nevével ugyanis könnyű volt könyveket eladni az egyes kiadóknak, még ha a mű nem is volt az övé, vagy valamilyen üzenetet igyekeztek közvetíteni a neve és portréja révén, amit azonban nem mindig lehetett egyértelműen azonosítani. ¹¹⁹ (A recepció, természete folytán, márcsak ilyen.)

¹¹⁷ Uo.

¹¹⁸ DEINSEN & GEERDINK 2021, 49.

¹¹⁹ MATTHEW & HARRISON 2004, 857.

Nyilvánvaló, hogy a jelen kiadvány portréja is a fent említett célt szolgálta: mérvadó írásnak igyekezett beállítani a művet, amely szempontot azonban korábban még nem vizsgálták a mű egészének értelmezése során. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a *Maxims of State* elején elhelyezkedő portré (jobb oldalon) egy átalakított változata az eredeti Raleigh képnek (bal oldalon), amelyet Simon Passe készített, és először a *History of the World* harmadik kiadásában jelent meg 1617-ben.¹²⁰ A két kép nagyon hasonlít egymásra, de jelentősebb változtatások is felfedezhetőek. A *Maxims of State*-ben található kép egyszerűbb, letisztultabb, nem kerültek fel rá az ovális kereten kívüli díszítések. A földgömbön meghagyták a hajót, viszont a *Guiana* feliratot már lehagyták. A kép alatt található címer is lekerült Raleigh mottójával együtt: feltehetően azért, mert a *Maxims of State* a már fentebb említett másik mottót szerette volna hangsúlyozni, így a kettő egyszerre már sok lett volna, emellett az új mottó jobban kifejezte, hogy mit is akar közölni a mű. Ami még észrevehető, hogy az 1642-es kiadás képe horizontálisan tükrözött.

A 17. század folyamán többen felhasználták Raleigh ismertségét és jelentőséget, majd saját igényeik szerint át is alakították azt: legtöbbször úgy, hogy alakja Stuart-ellenes legyen.¹²¹

¹²⁰ CUST 1919, 10.

¹²¹ BEER 1997, 7-8.

1603 és 1616 között a börtönben keletkezett politikai írásai ugyanis számos kritikát fogalmaztak meg az uralkodóra nézve, és szembehelyezkedtek a királysággal.¹²² Jegyezzük meg azonban: a *Maxims of State* üzenete nem királyellenes, hanem éppenséggel a királyság megtartására adta a legtöbb tanácsot! Raleigh már halála előtt elfogadott volt mint tekintéllyel rendelkező író, olyan szerző, akire, Beer szerint, a művelt rétegek hallgattak.¹²³ Ugyanakkor például John Racin szerint Raleigh nem feltétlen akarta rossz fényben feltüntetni I. Jakabot (még ha sok helyen ironikus is volt vele szemben)¹²⁴, így Raleigh néhol át is írta a *History of the World*-öt, vagy azért, hogy az jobban tetszen majd a királynak,¹²⁵ vagy azért, hogy ne vonja őt szigorúan kérdőre.¹²⁶ Christopher Hill azt írja, hogy Raleigh-t nemcsak a parlamentpártiak, hanem királypártiak is olvasták, ugyanakkor erre nem ad konkrét példát.¹²⁷

Elképzelhető, hogy az 1640-es években a royalisták is felhasználták Raleigh személyét saját írásaikhoz.¹²⁸ Ez megmagyarázná azt az ellentmondást, hogy bár korabeli recepciója miatt Raleigh személye sokkal inkább a parlamenti táborhoz lett volna köthető, a *Maxims of State* c. mű címlapja és tartalma viszont, éppen ezzel ellentétben, királypártiságot sugall. A címlap ugyanis (amint arra már utaltam) azt írja, hogy Henry hercegnek készült a mű, aki I. Jakab idősebb fia volt és korai haláláig (1612) trónörökös is. Megoszlanak a vélemények a tekintetben, hogy milyen is volt Raleigh és Henry kapcsolata, ugyanis a szerzőknek lehettek pártfogóik, akik felsőbb körökből származtak. Minthogy a szerző és mecénás közötti kapcsolat mindenki számára ismert volt, így a pártfogó is igyekezett olyan szerzőt támogatni, akihez valamely módon hasonlított, másfelől pedig a szerzőt híresebbé tudta tenni, ha egy magasabb pozíciójú emberhez kötötték.¹²⁹

Van, aki úgy véli, hogy Sir Walter Raleigh mint mentor jelen volt Henry herceg életében és kölcsönösen kedvelték egymást.¹³⁰ Ugyanakkor van olyan szerző, aki ennek éppen az ellentétét képviseli.¹³¹

Catharine MacLeod fogalmazta meg talán a legneutrálisabban Raleigh és Henry kapcsolatát. Raleigh-nak születtek olyan munkái, amelyeket Henry-nek írt (a herceg halála után a *History of the World*-öt is), sőt, olyan műve is volt, amelynek az elején Raleigh kijelentette,

¹²² Uo. 2.

¹²³ Uo. 3.

¹²⁴ Uo. 128.

¹²⁵ Uo. 37.

¹²⁶ Uo. 60.

¹²⁷ HILL 1997, 189.

¹²⁸ BEER 1997, 157.

¹²⁹ DEINSEN & GEERDINK 2021, 39.

¹³⁰ FRASER 2018, 130.

¹³¹ BEER 1997, 28.

hogy azt a herceg kérésére írta – azonban ennek hitelességét nem lehet biztosan tudni.¹³² Továbbá semmi bizonyíték nincs arra nézve, hogy valaha találkoztak volna személyesen.¹³³ Ugyanakkor létezik egy olyan feljegyzés, amely szerint „A herceg nagyra becsülte Sir Walter Raleigh-t, és azt mondta, hogy az apján kívül más király nem tartana egy ilyen embert mint Sir Walter, egy ilyen ketrecben, vagyis a Towerben.”¹³⁴

*Összességében azt mondhatjuk a rendelkezésre álló információk alapján, hogy akár kapcsolatban álltak, akár nem, a politikai elit körében ismert volt, hogy Raleigh-nak léteztek olyan írásai, melyeket a hercegnek szánt. Aki kiadta a *Maxims of State*-et, ugyanúgy átvehette, a *History of the World* dedikációját, mint ahogy azt a portréval is tette, így az olvasók nem kérdőjelezték meg a mű szerzőségét. Ezek a körülmények mindenképpen fontosak a mű kontextuális értelmezéséhez, melyekkel azonban eddig senki nem foglalkozott korábban.*

A MŰ SZERKEZETE ÉS RÖVID TARTALMI ÁTTEKINTÉSE

Ami a tartalmat illeti, a *Maxims of State* először meghatározza a kormányzás két formáját, magán- és közéleti szintet különítve el (ez a mű végén ismét elő fog kerülni), majd megfogalmazza, hogy maga a politika is mesterségnek tekinthető, amely a közjóra törekszik.¹³⁵ Ezt követően a *politika* mellett magát az *állam* szót is definiálja, ehhez kapcsolódóan pedig felsorolja a szuverenitás legfontosabb pontjait, majd sorra veszi a különböző kormányzati formákat – melyekhez különböző országokat rendel példaként –, kezdve a három jónak tartott változattal: királyság, arisztokrácia és a „szabad állam vagy népi állam”, azaz a népi kormányzat. Ez utóbbi a műben a demokrácia megfelelője, de magát a demokrácia szót a szerző nem használja, hanem az itt említett két kifejezéssel adja vissza annak jelentését. Majd megadja mindhárom jó kormányzat ellenpéldáját: zsarnokság (ezt gondolja a legrosszabbnak), oligarchia, népuralom.¹³⁶

Ezt követően arról ír, hogy milyen tényezők lehetnek befolyással egy állam létrehozásában, megtartásában vagy változásában, figyelmet fordítva a *mértékletességre* és az állam építőelemeire. Majd következik a forrás egyik legterjedelmesebb része, vagyis, hogy mit kell tenni ahhoz, hogy meg lehessen őrizni az államot. Ehhez szükségesek bizonyos „titkok

¹³² MACLEOD 2012, 149.

¹³³ Uo.

¹³⁴ id. MACLEOD 2012, 149.

¹³⁵ “Policy is an Art of Government of a Common-wealth, and some part of it according to that State, or forms of Government wherein it is settled for the publique good.” RALEIGH 1642, 1.

¹³⁶ Arisztotelészre vezethető vissza a három jó-rossz kormányzati formák. A középkor által a kora újkorra is átöröklött felosztását követi.

vagy fortélyok”, melyek két nagy csoportra oszthatók: azok, amelyek minden államra vonatkoznak, és amelyek csak bizonyos államokra. Mindezek egyértelművé teszik, hogy az *államérdek* fogalma domináns eleme az írásnak. Maga a hatalmi egyensúly is, mint az államérdek külpolitikai aspektusa.

Azokat a szabályokat, amelyek csak bizonyos államokra vonatkoznak, szintén két részre osztja: először az örökletes királyságokra vonatkozókat sorolja fel, majd azokat, amelyek az újonnan szerzettekhez kapcsolhatók.

Ezután a forrás kitér a másik nagyobb egység tárgyalására, amely a zsarnokokhoz írt tanácsokat tartalmazza, viszont leszögezi, hogy ezeket inkább tudni érdemes, mintsem alkalmazni. Kétféle zsarnokot különböztet meg: az egyik, aki ezt nyíltan vállalja, a másik, aki ezt leplezni igyekszik, ezért neki úgy kell cselekednie, hogy titokban irányíthasson mindent.

Rövidebben taglalja azt, hogyan kell egy arisztokráciát megtartani: ez általános szabályokból, valamint azokból áll, amelyeket a királyság megőrzésénél már leírt. Majd – feltételezhetően elírás folytán – nem az arisztokrácia, hanem az oligarchia fenntartását részletezi: nyilván arisztokráciát akart írni a szerző, ha pedig nem ő, akkor a nyomdász hibázott. Ezután pedig a „népi állam [kormányzat]” megőrzését fejti ki.

Mindezt az államok változásának leírása követi, ami akkor fordulhat elő, ha a közjó csorbul: ekkor vagy egy másik kormányzati forma jelenik meg, vagy vége lesz magának az államnak. Általánosságban változást idézhet elő, a szerző szerint, ha az emberek más vallást, vagy hatalmat akarnak. Egyéb ok lehet, ha külföldi támadás éri az országot, vagy az országon belül felkel egy bizonyos csoport a hatalom ellen, erőszakot alkalmazva, de történhet a változás erőszak nélkül is.

Bármilyen zendülésnek általánosságban az az oka, hogy az egy szinten lévő emberek nem tekintik ugyanolyan fontosnak a szabadságot, a gazdagságot és a tiszteletet. Egyéb ok lehet az uralkodó kapzsi vagy elnyomó volta, vagy ha sérül a hatalma. Ugyanígy ok lehet az irigység, a félelem. Erőszak nélkül akkor változhat meg egy állam, ha túlnövi magát, továbbá, ha valaki vagy valakik aránytalan hatalomra tesz/nek szert egy államon belül.

Vannak a műben olyan terminusok, amelyekhez több jelentés is kapcsolható, ez sok esetben nehezíti az értelmezést. Egy jellemző példa a *Common-wealth*. Maga a szó a *respublica* tükörfordítása volt, ami mindig valamilyen politikai közösségre utalt.¹³⁷ A *respublica* kevésbé jelentett alanyi, személyi közösségként felfogott államot, inkább jelentette a nép ügyét, az államügyeket, a közügyeket, az államot tárgyi értelemben.¹³⁸ A műben a *Common-wealth*

¹³⁷ SASHALMI 2021, 65.

¹³⁸ Földi 2011, 7.

egyaránt jelenthetett *népközösséget* vagy *közösséget* – „Ez minden államot (*State*) érint; először is, biztosítani minden eszközzel azt, hogy a közösség (*Common-wealth*) ugyanazon társadalmi állású része vagy csoportja ne terjeszkedjen túl magán, se mennyiségben, se minőségben.”¹³⁹ – , de *államot* is („as in the Jewes Commonwealth”). Ez utóbbi verzió azért is érdekes, mert másutt ugyanerre a *state* szót használta: „ancient Jewish State”. Jelenthette azonban a *Common-wealth* a *sokaság rossz kormányzatát* a népuralom c. részben: „A sokaság rossz Kormányzata (*Common-wealth*) a Szabad vagy Népuralmi állam eltorzulása vagy elfajzása”.¹⁴⁰ Végezetül pedig magát a *demokráciát*, azaz a *köznép uralmát* is az államalapítás résznél: „Hogy a szabad Állam (*Free State*), avagy a Köznép uralma (*Common-wealth*) ne legyen túlságosan köznépi”.¹⁴¹

A MEGBÚVÓ METAFORA

A fentiekben ismertetett tanácsok után a forrást a következő rész zárja, amelynek címe: „EGY MÓDSZER, hogyan kell használni e Könyvet, a Történetolvasás során?” Ebben egy bibliai történet elemzése olvasható, a Királyok Könyve I. könyvéből, amit maga a forrás jelez is. Az I. fejezetben Dávid új házastársának, Abiságnak az esetét vizsgálja meg: mivel a király már idős volt, tanácsosai azt gondolták, hogy egy fiatal lány majd segíthet neki abban, hogy továbbra is jó állapotban legyen és így megfelelően uralkodjon. Adónia, Dávid fia, azonban ki akarta használni apja öregségét mint gyengeséget, szervezkedni kezdett ellene. Dávid értesült erről, és Salamont nevezte ki utódjául, hogy Adónia ne szerezhesse meg a hatalmat, viszont nem ölette meg Adóniát.¹⁴² A *Maxims of State* már nem említi, viszont a II. fejezetben, amikor Dávid már meghalt és Salamon volt a király, Adónia azzal próbálkozott, hogy feleségül vegye Abiságot, viszont Salamon ezért megölette.¹⁴³

A szerző ezután Dávid király cselekedeteit veszi számba, amikor már idős volt, és azt bizonyítja, hogy idős kora ellenére még mindig alkalmas volt az uralkodásra. Ennek a résznek a felépítése hasonlít arra, ahogy a *Maxims of State* elején a mű a kormányzás két formáját definiálja. Az egyik, amelyik a magánéletre vonatkozik a két történet közül, a házasság kérdése. A másik pedig a közéletre, mint az egész királyságot érintő kérdésre, minthogy valaki magához akarja ragadni a hatalmat, és ezt a problémát meg kell oldani: azaz Adónia hatalmi ambícióját

¹³⁹ RALEIGH 1642, 9.

¹⁴⁰ Uo. 5.

¹⁴¹ Uo. 6.

¹⁴² KJV 1 KINGS 1:1

¹⁴³ Uo. 1:2

tárgyalja, és azt, hogy miként kezelte ezt Dávid. Adónia ugyanis már túl öregnek tartotta Dávidot, hogy uralkodjon, és magának szerette volna a hatalmat, hiába volt hozzá Dávid mindig jó. Hangoztatta a jogát a koronára, támogatókat szerzett, saját magát jó színben tüntette fel, olyanokkal szövetekezett, akik haragudtak Dávidra – mindezt titokban tette. Azt mutatta, hogy érdekli a vallás, áldozott is. A nemesekkel is jóban akart lenni, velük együtt lakomázott. Megvesztegette a király szolgáloít és főtisztjeit. Vetélytársai előtt eltitkolta a tervét, de megalázta őket, egy királyhoz közeli embert pedig kémnek használt.

Majd olyan dolgokat sorol fel a mű, melyeket akkor követnek el valakik, ha át akarják venni a hatalmat. Megkedveltetik magukat a királlyal, hogy ne gondoljon rosszat róluk. Kihasználják az uralkodó gyengeségét, saját jogaikat hangsúlyozzák, valahogy hadi eszközökhöz juttatják magukat, megkedveltetik magukat a néppel. Külföldre is embereket küldenek, hogy jóhíruket vigyék és barátaitak felkészítsék egy akcióra, tehát kapcsolatba kerülnek idegen országokkal is. Olyan nagyhatalmú emberekkel szövetekeznek, akik szintén elégedetlenek és több hatalmat akarnak. Titokban szervezkednek, nagyobb vallási lelkesedést, nagylelkű gesztusokat mutatnak, úgy tesznek, mint akik közel állnak az uralkodóhoz. Aki nem meggyőzhető vagy vetélytárs, azt bemocskolják.

Ezután jön egy rész, amelyik Dávid cselekedeteit dicséri. Absolon – Dávid egy másik fia, aki fellázadt ellene – felett aratott győzelme után a király gyászolt, és megadta neki halála után is a tiszteletet. Nem félt a nagy ranggal rendelkező embereket eltávolítani (itt a hadsereg tábornokát hozza fel példának). Kedves szavakkal és érvekkel próbálta meggyőzni az embereket az egész országban, hogy mellé álljanak. Választott magának örököst tanácsa segítségével. Megépíttette a templomot és helyreállította az egyházat; a lázadó frakciót elnyomta; mindezt öreg kora ellenére is véghez tudta vinni.

Az imént említett események között vannak olyanok, amelyek könnyen megfeleltethetők azoknak a tetteknek, amelyek I. Károly nevéhez kötődnek. Például Strafford Lordjának, Thomas Wentworth-nek (aki királyi csapatokat is irányított) ígéretet tett a király, hogy a védelme alatt áll, mégis aláírta a parlament határozatát, ami Wentworth kivégzéséhez vezetett (1641). (Amibe persze nehezen ment bele a király.¹⁴⁴) Továbbá áttételesen lehet utalás arra is, hogy Károly eltávolította William Laud érseket, ami összefügg az egyház helyreállítására vonatkozó ponttal. I. Károly 1640-ben ugyanis már kihátrált Laud mellől, és úgy látta, hogy ezáltal tudja megmenteni a vallást a parlamenti erőkkel szemben, és ő az Anglikán egyház egyedüli védelmezője.¹⁴⁵ A királypártiak is rengeteg pamfletet adtak ki,

¹⁴⁴ COWARD & GAUNT 2017, 208.

¹⁴⁵ UO. 206.

próbálva az embereket az ő oldalukra állítani, és ennek egyik legkiemelkedőbb éve éppen 1642 volt. Továbbá a király a *19 Propositions*-re adott válaszában is úgy nyilatkozott, hogy ő az emberekért van, és védeni próbálja őket. Így ez megfeleltethető annak, hogy az embereket meggyőzze és saját maga mellé állítsa. A lázadó frakciók áthallásaként pedig meg lehet említeni akár az 1638-as skót, vagy 1641-es ír lázadást.

További párhuzam lehet, hogy Károly fia, a későbbi II. Károly, 1638-ban mindenféle hivatalos ceremónia nélkül megkapta a Prince of Wales címet, amit évszázadok óta a mindekori trónörökös birtokolt. Ezzel, valamint, hogy Anglia örökletes monarchia volt, ahogy azt a *Maxims of State* is említi, Károly is biztosította a trón öröklését. Károlynak ugyanakkor voltak építkezési tervei, amelyek révén könnyen szerethetővé lehetett válni a nép szemében. A számos hozzá köthető építmény közé sorolható a London Bridge, valamint a mai Szent Pál Katedrális elődjének megépítése, ami aztán leégett az 1666-os tűzvészben, továbbá a Covent Garden egyes részeinek átalakítása:¹⁴⁶ mindezek párhuzamba hozhatók Dávid király templomépítésével.

Ugyanakkor, ha I. Károlyt összevetjük Dáviddal, akkor a hatalmat átvenni próbáló Adónia a Parlamenttel hozható párhuzamba, mivel a parlamentpártiak is a jogaikat hangsúlyozták. Meg akarták szerezni a hadsereg feletti irányítást a *Militia Ordinance* alkalmazásával,¹⁴⁷ ami megfeleltethető annak, hogy aki a hatalmat akarja, az felszerelkezik harci eszközökkel. A külföldi kapcsolattartáshoz vagy a titokban történő szervezkedéshez kapcsolható, hogy 1642 októberében a parlament küldött egy köszönetnyilvánító levelet az Egyesült Tartományoknak, amelyben hálájukat fejezték ki, hogy nem engedték egy lőszert és katonákat szállító hajó Angliába indulását, ami a királyt segítette volna.¹⁴⁸ Dávid ellenfeleinek a vallásért való lelkesedése megfeleltethető a parlament vallási követeléseivel, akik ellenezték az Anglikán Egyházban a Károly alatt bevezetett változtatásokat. Olyan magasabb pozíciójú embereket pedig, mint Strafford, akik nem az ő oldalukon álltak, kiiktattak.

A szerző olyan szavakat használ a bibliai történet elmesélésekor, amelyek semmiképpen nem korhűek, viszont megfeleltethetők a korabeli angliai viszonyoknak. Tanács helyett a Parlament szót használja, valamint olyan kifejezéseket, mint az „Udvar Főtisztjei, és a Grófságok Kormányzói”.¹⁴⁹

Amennyiben úgy értelmezzük ezt a bibliai részt, hogy annak egyes pontjai a korabeli Anglia viszonyaival állíthatók párhuzamba, és I. Károly, valamint a Parlament tetteire utalnak,

¹⁴⁶ ROBERTSON 2006, 512.

¹⁴⁷ COWARD & GAUNT 2017, 221.

¹⁴⁸ PARLIAMENT 1642, SZÁMOZÁS NÉLKÜLI 13.O.

¹⁴⁹ RALEIGH 1642, 44.

akkor a forrás más értelmet nyer. Egyrésztől igaznak tekinthető, amit Ethan H. Shagan és Anna Beer írnak, hogy a royalisták adták ki a művet.¹⁵⁰ Így I. Károlyt a keresztény gondolkodásban az etalon szerepét játszó, és ezáltal eszményített Dávid királlyal állították párhuzamba, egyben pedig megvédték azt, ahogyan a király Angliát kormányozta.

Természetesen elképzelhető, hogy a forrás egy része tényleg Raleigh-től származott, de lehetett ez elterelés is, hogy ne legyen szembetűnő a mű szándéka, azaz Károly védelme, és aki olvassa, inkább úgy lássa meg a párhuzamot, hogy Károly igazából jó döntéseket hozott, és visszanyerje ezáltal a közvélemény támogatását. E szempont kapcsán – azaz a Raleigh nevéhez kapcsolt írások vonatkozásában – érdemes felhívni a figyelmet a következő tényekre. Léteznek olyan versek, amelyek Raleigh-t nevezik meg szerzőként, pedig nem ő írta azokat, a nevéhez kapcsolt írások közül pedig többet át is szerkesztettek.¹⁵¹ Más, Raleigh-hoz kötött művek esetében is felmerült a gyanú, hogy egy-egy részt később illesztettek hozzá.¹⁵² Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy így áll a dolog a *Maxims of State*-tel is! Voltak ugyanis e műnek újabb kiadásai, 1650-ben és 1651-ben, melyeket William Bentley nyomtatott és William Sheares árusított.¹⁵³ E(zekbe a) kiadás(ok)ba bekerült Raleigh egy másik műve: *Sir Walter Raleigh's instructions to his sonne and to posterity*.¹⁵⁴ Továbbá hozzácsatoltak még egy írást: *The dutiful advice of a loving sonne, to his aged father*.¹⁵⁵ Ezeknek a műveknek már létezett korábbi együttes kiadása 1632-ből, amely Beniamin Fisher nevéhez fűződik.¹⁵⁶ Amit még érdemes megjegyezni: az 1632-es kiadásban volt egy olvasónak szánt rész is, azonban ez 1650-re kikerült. Az 1650-es kiadáshoz aztán 1656-ban hozzácsatoltak még egy művet, amelynek szintén volt korábbi kiadása 1653-ból: *Sir Walter Raleigh's observations, touching trade & commerce with the Hollander, and other nations, as it was presented to K. James wherein is proved, that our sea and land commodities serve to enrich and strengthen other countries against our owne*.¹⁵⁷ Ez utóbbi mű 1656-os változatának címéből azonban hiányzott az I. Jakabra való utalás, kiadója pedig William Sheares Junior volt. 1657-ben jelent meg a *Remains of Sir Walter Raleigh*, melyben szintén helyett kapott a *Maxims of State*: ez a kiadás is William Sheares Juniorhoz köthető.¹⁵⁸

¹⁵⁰ SHAGAN 2011, 56., BEER 1997, 157.

¹⁵¹ MATTHEW & HARRISON 2004, 847.

¹⁵² BEER 1997, 130.

¹⁵³ Uo. 188.

¹⁵⁴ Itt is megjelenik Dávid, aki arra kérte Istent, hogy csendesítse el a hízelgőket.

¹⁵⁵ Viszont ez nem Raleigh, hanem Southwell-i Szent Robert munkája. Erre nézve lásd az Oxford Text Archive-on a műhöz fűzött kommentárt: <https://lids.ling-phil.ox.ac.uk/lids/xmlui/handle/20.500.14106/A70941?show=full#> Hozzáférés ideje: 2024. 09. 18.

¹⁵⁶ BEER 1997, 186.

¹⁵⁷ Uo. 188.

¹⁵⁸ Uo.

Milyen következtések vonhatók le az egyes kiadások közti eltérésekből? A szerkesztési különbségek ugyanis szintén a *paratextus* kérdésébe tartoznak. Ami megváltozott az 1642-es kiadáshoz képest, az az volt, hogy a címekből eltűnt a *The Prince*, és kijavították a helyenként rossz számozást. A portré esetében nem az 1642-es kiadásban található változatot vették át, hanem azt, amelyik a *History of the World*-ben szerepelt, és volt, ahol ki is egészítették azt. A *Sapere et Silere* mottó sem jelent meg többé 1642 után. Sőt, a szavak írásmódja is változott, így például a mondatokon belüli egyes szavak nagybetűvel történő írását elhagyták.

Mindezek a paratextus elemek, különösen a Prince elhagyása, arra utalnak, hogy a köztársaság idején igyekeztek más kontextusba helyezni a művet: kivették azokat az elemeket, amelyek a királpártiságra utaltak, helyettük a monarchiaellenesség került előtérbe, amivel Raleigh-t a History of the World folytán általánosan azonosították. Ez pedig megerősíti azt, hogy a királpártiak állhattak az 1642-es kiadás mögött. Ez a szempont szintén teljesen új eredmény a Maxims of State értelmezésében.

Az írás egy része talán tényleg Raleigh-től származott, viszont tehettek hozzá úgy dolgokat, hogy elérjék a kívánt célt, úgy, hogy ez ne legyen feltűnő, és még mindig Raleigh-hoz lehessen kapcsolni.

ANGLIA, 1642: POLITIKAI KONTEXTUS

A *Maxims of State*-et 1642-ben adták ki, viszont ennél bővebb adat, hogy ki publikálta, továbbá, hogy melyik hónapban, nem áll rendelkezésünkre, pedig jó volna a pontosabb datálás, tekintettel az 1642-es év sűrű politikai eseményeire. Az esztörténet terén a kontextualizmus szolgálhat a megértés végső keretként,¹⁵⁹ aminek fontosságát az előző fejezet is bizonyította.

A mű előtörténeteként azt tartom fontosnak megemlíteni, hogy az 1640-es években Angliában nagy mértékben megszorodtak a politikával foglalkozó írások, melyeket főként pamfletek formájában adták közre. Ennek oka volt az 1638-as skót és az 1641-es ír felkelés, valamint a parlament és a király küzdelme 1640-1642 közt, majd 1642-től pedig az angol polgárháború.¹⁶⁰

A pamfletek kiadásában főleg az 1642-es év mondható kiemelkedőnek, a korábbi évekhez viszonyítva. Egyrészt erre lehet úgy tekinteni, hogy már közösségi szinten is létezett valamilyen szintű véleménynyilvánítás politikai kérdésekben, másrészt a kiadott pamfletek

¹⁵⁹ HÖRCHER 1997, 49.

¹⁶⁰ BURGESS 2009, 187.

mint propagandairódalom is jelen voltak: azaz az írások inkább manipulálták a közösséget, mintsem annak véleményét tükrözték.¹⁶¹ A politika alakítói úgy érezték, hogy szólniuk kell az emberekhez, viszont ennek következményeitől a királypártiak inkább tartottak, mint a parlament nézeteinek képviselői.¹⁶²

A pamfleteket könnyen el lehetett adni és előállításuk sem volt nehéz, mivel általában kisebb füzetek voltak, melyeket lapokból fűztek össze, viszont idővel már egyre hosszabbakat írtak.¹⁶³ Egy-egy adott témát foglaltak össze, kiadásuk ellen pedig nehezen lehetett tenni bármit is.¹⁶⁴ Sokszor olyanok adtak ki pamfleteket, legtöbbször névtelen szerzőként,¹⁶⁵ akik valamely módon megkérdőjelezték a fennálló hatalmat, vagy nem értettek egyet vallási kérdésekben. Ha egy olyan problémáról írtak, amely vitás volt, továbbá érdekelte az olvasókat, akkor általában az adott tematika mentén mindkét fél adott ki pamfleteket, hogy a saját igazát védje, és meggyőzze a közönséget.¹⁶⁶

Egy tipikus (pár oldalas) pamflet, amely szintén 1642-ből származik, hasonló gondolatokat fogalmazott meg, mint a *Maxims of State* Anglia kormányzati formáját illetően, így röviden érdemes kitérni rá. Címe a következő: „ANGLIA Abszolút MONARCHIÁJA, Avagy NAGY BRITANNIA Kormányzata.”¹⁶⁷ A címlap szövege azonban rögtön megvilágítja, hogy Anglia kormányzata a három jó kormányzati forma ötvözete (ami pedig arra figyelmeztet, hogy az abszolút jelző értelmezésével körültekintően kell bánnunk): ennek alapján Angliában a monarchia megtestesítője a király, az arisztokrácia megfelelője a Lordok Háza, míg a demokráciát az alsóház képviseli az írás szerzője szerint. Majd a leírásban részletesebben kifejti az írás, hogy „Három Kormányzati forma van az emberek között: Abszolút Monarchia, Arisztokrácia és Demokrácia.”¹⁶⁸ Itt is nagy hangsúlyt kap az egyensúly elve: kijelenti ugyanis a szerző, hogy az angol kormányzat kevert formájú.

Szó esik a pamfletben az említett jó kormányzati formák negatív változatáról is: „Az abszolút Monarchia megbetegedése a Zsarnokság. Az Arisztokrácia megbetegedése a Frakciózás és a Megosztottság. A Demokrácia megbetegedése a Zavargások, Erőszak és

¹⁶¹ Uo.

¹⁶² Uo.

¹⁶³ MUNCK 2019, 52.

¹⁶⁴ Uo.

¹⁶⁵ Uo. 53.

¹⁶⁶ Uo. 52.

¹⁶⁷ ENGLANDS Absolute MONARCHY, Or Government of GREAT BRITAIN 1642, számozás nélküli címlap

¹⁶⁸ Uo.

Szabadosság.”¹⁶⁹ Megjelenik továbbá a kor kedvelt organikus metaforája, az emberi test, a monarchiával kapcsolatban: a királyról úgy ír, hogy ő általa „egyesül a Nemzet egy fej alatt.”¹⁷⁰

Ami számunkra a leglényegesebb az írásban, a három kormányzati forma ötvözete mellett, az nem más, mint az, hogy a király jogait is felsorolja, melyek szintén hasonlatosak a *Maxims of State*-ben leírtakhoz: „A kormányzat a Törvények alapján a Királyra van bízva: [úgy mint] hatalom Háborús- és Békeszerződések megkötésére, a Főrendek kinevezésére, az Állam Tisztviselőinek és Tanácsosainak megválasztására. Jogi Bírák, Erődök és Várak Parancsnokainak kinevezésére, megbízás adása arra nézve, hogy embereket lehessen toborozni külföldi hadakozáshoz, vagy azért, hogy hazai inváziókat vagy felkeléseket megelőzzön, vagy ellenük fellépjen, haszna legyen az elkobzásokból, hatalma legyen kegyelmet gyakorolni, és még több ehhez hasonló jog illeti a Királyt.”¹⁷¹ Továbbá megkülönbözteti a jó uralkodót és a zsarnokot, bár a zsarnok szó említése nélkül: „A Fejedeleme nem használhatja fel ezt a magas és örökös hatalmat azok sérelmére, akiknek a javára ezt bírja, és nem használhatja a köz szükségletére rendelt dolgokat saját kegyenceinek és követőinek javára.”¹⁷²

Ami a parlamentpárti nézeteket illeti, ennek hívei érezték, hogy tetteiket valahogy el kell fogadtatniuk az emberekkel, ezért úgy kell bemutatni céljaikat, mintha az mindenki érdeke lenne.¹⁷³ Továbbá nem hangoztatták kizárólagosan azt, hogy ellenállásuk csupán vallási okokra vezethető vissza, hanem erősen hivatkoztak a törvényességre is, és arra, hogy a közösséget védelmezik.¹⁷⁴ Azt próbálták kiemelni, hogy ők a pozitív törvények oltalmazói, és úgy nyilatkoztak, hogy a parlament két házának joga van ellenőrizni az uralkodót.¹⁷⁵ Egyre inkább megjelent követeléseik között a korlátozás elve és az erőszak, valamint, hogy a királynak a parlamenttel megegyező hatalma legyen,¹⁷⁶ és együtt hozzanak döntéseket.¹⁷⁷ Azt is magától értetődőnek tartották, hogy amennyiben a királynak serege van, úgy nekik is szükségük van erre.¹⁷⁸ Magát az erőszakot pedig azért gondolták jogosnak, mert szerintük Anglia eddigi alkotmánya megbukott.¹⁷⁹ A parlament számára szélesebb hatalmat kívántak mint a bírói,

¹⁶⁹ Uo. számozás nélküli 1-2.o.

¹⁷⁰ Uo. számozás nélküli 2.o.

¹⁷¹ Uo.

¹⁷² Uo. számozás nélküli 3.o.

¹⁷³ BURGESS 2009, 193.

¹⁷⁴ Uo. 194.

¹⁷⁵ Uo. 195.

¹⁷⁶ Uo. 197.

¹⁷⁷ Uo. 199.

¹⁷⁸ Uo. 198.

¹⁷⁹ Uo. 199.

törvényhozói jogkörből való részesedés és a képviseleti jog: szerették volna átvenni a király titkos tanácsának szerepét.¹⁸⁰

1642 januárjában az ellentét odáig fajult, hogy Károly megpróbálta letartóztatni az alsóház hangadóit és egy lordot: e célját nem sikerült elérnie, viszont az incidens tovább növelte a személye iránt fennálló ellenszenvet. Ekkorra felerősödött az a gondolat, hogy a király közeli minisztereit el kellene távolítani, hasonlóképpen a püspökökhöz a Lordok Házából (érvényt szerezve az *Exclusion Bill*-nek), továbbá a parlament hatalmat akart a hadsereg és a különböző erődök parancsnokai felett, és tüntetéseket szervezett ennek érdekében, valamint petíciókat is gyűjtöttek.¹⁸¹ Februárban Bourbon Mária, I. Károly felesége, igyekezett külföldi támogatást szerezni férjének.¹⁸² Károly elfogadta ugyan az *Exclusion Bill*-t, de a parlament márciusban jóváhagyta a *Militia Ordinance*-t is (ebben a parlament is irányítást kapott volna a katonaság felett), amihez viszont Károly már nem járult hozzá, mivel ezzel már csorbították volna a király jogkörét.¹⁸³ Szintén márciusban a parlament pénzgyűjtésbe is kezdett, áprilisban pedig Károly megakadályozta, hogy a parlament nagyobb mennyiségű lőszerhez jusson.¹⁸⁴ Júniusban küldte el a parlament a királynak a *19 Propositions*-t, amelyben megfogalmazták a követeléseiket.¹⁸⁵ Ezek alapján a király által birtokolt előjogokkal is felruházták volna magukat, így a király hiányában is hozhattak volna döntéseket.¹⁸⁶

A parlamentnek szánt királyi választ (*King's Answer*) valójában a royalista Falkland és Culpeper fogalmazták meg, akik a királyt a fennálló politikai rend védelmezőjeként jelenítették meg, és állításuk szerint a parlament követett el hibákat. Angliára vegyes kormányzatú államként hivatkozik a forrás, ahol a három politikai rend a három helyes kormányzati formát testesíti meg. Továbbá a válaszban a király kimondta: nem kívánja, „hogy Anglia törvényei megváltozzanak,”¹⁸⁷ és a parlament az, aki lerombolná azt az állapotot, amely addig létezett.¹⁸⁸ A király válaszában a *19 Propositions*-re azzal vádolta a parlamentet, hogy lázítja a népet és átírja az alaptörvényeket.¹⁸⁹ Majd mind a király, mind a parlament elkezdett utasításokat adni különböző helyi katonai erőknek, az embereknek pedig el kellett döntenüik, hogy kinek fognak engedelmeskedni.¹⁹⁰

¹⁸⁰ Uo. 200.

¹⁸¹ COWARD & GAUNT 2017, 220.

¹⁸² Uo. 586.

¹⁸³ Uo. 221.

¹⁸⁴ Uo. 586.

¹⁸⁵ Uo. 221.

¹⁸⁶ KONTLER 1997, 123.

¹⁸⁷ BURGESS 2009, 196.

¹⁸⁸ Uo.

¹⁸⁹ COWARD & GAUNT 2017, 222.

¹⁹⁰ Uo. 223.

A *King's Answer* és a *Maxims of State* között is találhatók hasonló nézőpontok. Mindkettőben felsorolják a jó és a rossz kormányzati formákat, viszont amire a *Maxims of State* „szabad vagy népi államként” hivatkozik, az a *King's Answer*-ben már *demokráciaként* szerepel. Továbbá a monarchia jelzőjeként a *Maxims of State* a „teljes”, a *King's Answer* pedig az „abszolút” jelzőt használta (csakúgy, mint az idézett anonim pamflet), azonban ezek ekkor szinonimák voltak. A *Maxims of State* a szuverenitást 5 pontban foglalta össze, ehhez hasonló pontok megjelennek a *King's Answer*-ben is, azonban itt oly módon említve, mint a király jogkörei. Tehát ezen 5 pont alapján a *Maxims of State* a „teljes monarchia” kategóriába sorolja az Angol Királyságot: „[A királyság] Teljes. Ahol az Államügyek rendezésének összes hatalma, békében és háborúban egyaránt, a törvény és szokás alapján a Fejedelmet illeti, mint az Angol Királyságban, ahol a fejedelemnek joga van a Törvények megalkotásához, Szövetségek kötéséhez és Háborúk indításához, hogy Tisztségviselőket nevezzen ki; hogy Megkegyelmezzon: Fellebbezés stb. folytán. Azért, hogy a többi rend is elégedett legyen, beleszólást biztosít nekik a törvények megalkotásába; de ez a beleszólás mindig is a Fejedelem tetszésének van alávetve, és sohasem történhet az ő akaratának ellenében.”¹⁹¹

A *King's Answer*-ben is megjelenik az uralkodó felsőbbbsége, de itt kifejezetten megemlítve, hogy a hatalom nem megosztott: „Királyi Hatalom, amióta csak Királyai voltak ennek a Királyságnak, nem volt megosztva: (...) el kell ismernetek, hogy Mi része vagyunk a Parlamentnek, és nem (...) tagadhatjátok meg tőlünk a Válasz szabadságát, amikor Nekünk is ugyanannyi jogunk van elutasítani azt, ami Szerintünk ésszerűtlen (...), és a legésszerűtlenebb az lenne, hogy ha a két Rend javasol valamit a Harmadiknak, és a Harmadik azt köteles észrevétel nélkül elfogadni, függetlenül attól, hogy az megfelelő-e, hanem csakis azon okból, mert az a másik kettő javaslata.”¹⁹²

A vita lényege az alábbi nézetkülönbség volt. A királypártiak és a parlamentpártiak nem értettek egyet abban, hogy a Parlamenten belül tulajdonképpen ki hozza meg a törvényeket: a király, vagy a király és a parlament együttesen.¹⁹³ Nyilvánvaló, hogy a király támogatói a szuverenitás jogát a királynak biztosították volna, így a két parlamenti házzal szemben is véghez vihetné volna az akaratát. Bár elismerték, hogy a király a törvényt a parlament segítségével hozza, de az ő kezében van a végső döntés. Tehát Anglia ugyan vegyes kormányzatú, viszont a királyé a szuverenitás, mivel a parlament által gyakorolt funkciók mintegy királyi kegy alapján

¹⁹¹ RALEIGH 1642, 2-3.

¹⁹² CHARLES I 1642, 6-7.

¹⁹³ WESTON & GREENBERG 1981, 4.

léteztek.¹⁹⁴ Egyetértettek abban, hogy minden hatalom a királytól származik, hogy mi a király feladatköre, és hogy neki nem szabad ellenállni.¹⁹⁵ Továbbá úgy gondolták, hogy egyedül az uralkodónak van joga a hadsereghez, és szerették volna elkerülni az addigi törvények és szabályok megváltoztatását.¹⁹⁶ A király igyekezett fenntartani magáról azt a képet, hogy ő mindenkinek a védelmezője,¹⁹⁷ és a parlament az, aki zsarnok módjára viselkedik, mert bár Károly elfogadta a követeléseiket, ők mégis folytatni kívánták a harcot, így már a monarchiával és az egyházzal szemben.¹⁹⁸

Két ellentétes vélemény létezett a tekintetben is, hogy az uralkodó közös megegyezés folytán, vagy az isteni jog felhatalmazása alapján kormányoz,¹⁹⁹ amely nézetkülönbség szorosan összefüggött az előző vitával. Voltak, akik úgy gondolták, hogy törvények csakis a parlament beleegyezésével születhetnek meg, mert ők is részesednek a szuverenitásból, annak egyenrangú elemét képezik, viszont az uralkodó azt képviselte, hogy nélküle semmiképpen nem hozhatnak törvényt, mert hatalma Istentől származik, ezáltal pedig az ellene való felkelés is elítélendő.²⁰⁰

Az ország egész területén léteztek király- és parlamentpártiak egyaránt. A királypártiak féltek a parlament abszolutizmusától, egy nagyobb méretű lázadástól és a vallási ügyek túlzott megváltoztatásától. Továbbá attól, hogy a parlament túlsúlya felborítaná a király és a parlament két házának egyensúlyát, ezzel pedig az addigi ősi alkotmányt, valamint az 1559 óta működő egyházi hagyományokat is felrúgnák. A parlamentpártiak azonban a király abszolutizmusától féltek, és attól, hogy a király megzavarodott és egy pápista puccs áldozata lett. Úgy gondolták, hogy sem az egyház, sem az alkotmány nincsen biztonságban a király és a miniszterei kezében, és ezeket meg kell reformálni.²⁰¹ Emellett a parlament tagjai sem értettek egyet teljesen minden kérdésben: például abban, hogy a „laudianizmus” eltörlése után mi kerüljön annak a helyére.²⁰² Ennek ellenére az ország lakosainak a nagy része inkább a semlegességet választotta. Sokan úgy gondolták, hogy a politikai válság az oka a gazdasági, vallási és szociális problémáknak is.²⁰³ Júliusban megtörtént az első fegyveres konfliktus a lőszér miatt, majd augusztusban a király Nottinghambe költözött,²⁰⁴ a parlament pedig Londonban maradt, ez jelentette igazából

¹⁹⁴ Uo.

¹⁹⁵ BURGESS 2009, 203.

¹⁹⁶ Uo. 204.

¹⁹⁷ Uo. 206.

¹⁹⁸ Uo. 207.

¹⁹⁹ Uo.

²⁰⁰ Uo. 208-209.

²⁰¹ COWARD & GAUNT 2017, 224.

²⁰² Uo. 212.

²⁰³ Uo. 225.

²⁰⁴ Uo. 587.

a polgárháború kezdetét.²⁰⁵ Ugyanakkor még nem került sor fizikai összetűzésre a két tábor között, ehelyett különböző dokumentumokat adtak ki a felek, amelyekben saját nézeteiket fogalmazták meg, így próbálva meg támogatókat szerezni. Az év őszére azonban mindkét tábor megpróbálta növelni az erejét a katonaság létszáma tekintetében. Októberben történt meg az első csata, de egyik fél sem tudott felülkerekedni a másikon, így decemberre megkezdődtek a béketárgyalások, melyre mindkét fél nyitott volt.²⁰⁶

Ez volt az a helyzet tehát 1642-ben, amikor az év folyamán valamikor kiadták a *Maxims of State* c. művet: így az imént vázolt események adják az írás konkrét, szűkebb politikai kontextusát. A tágabb kontextus, a korabeli eszmerendszer, azonban egy szélesebb vizsgálati spektrumot tesz szükségessé.

A LAVÍROZÁS MŰFAJA

A *Maxims of State* megértéséhez nem elegendő csakis a szűkebb angol kontextus ismerete, hiszen a mű belehelyezhető a korszak általános európai politikai irodalmába is, mégpedig az Itáliából induló *ragion di stato/reason of state* diskurzusba. A kiadási dátuma arra az időszakra esik, amikor az erről szóló publikációk is megsokszorozódtak. Angliában a 17. század elején egy ideig még az olasz *ragion di stato*-t használták az *államérdek*²⁰⁷ fogalmának megjelölésére, majd *policy*-ként is fordították mielőtt az angol *reason of state* kifejezés megjelent.²⁰⁸ A *Maxims of State*-ben rögtön a mű elején használja a szerző a *policy* terminust és definiálja is: „A politika (*policy*), egy Állam/Népközösség, illetve annak valamely része Kormányzásának a Mestersége, azon Állapot vagy Kormányzati forma szerint, amelyben a közjó érdekében elrendeztetett.”²⁰⁹ Azaz a korban elterjedt, klisének mondható meghatározással él, amely az *államérdeket*, azaz a *gyakorlati politikát* egyfajta mesterségként fogta fel. „A »kormányzás« tehát az »államérdek« konkrét alkalmazása. A »kormányzás« csak az uralkodóra tartozott; a hétköznapi emberek nem voltak részesei a »kormányzás« gyakorlatának, mivel nem voltak beavatva az »államérdekbe«.”²¹⁰

²⁰⁵ Uo.

²⁰⁶ Uo. 226.

²⁰⁷ Mivel a szakirodalmak államérdeknek fordítják a *ragion di stato/reason of state*-et döntően, ezért én is így használtam.

²⁰⁸ BURKE 2008, 480.

²⁰⁹ RALEIGH 1642, 1.

²¹⁰ MOSSE 1952, 68.

A *reason of state* a kor felfogása szerint kétféle lehetett: jó és rossz,²¹¹ amely megkülönböztetés a *Maxims of State*-ben is megjelenik. Mindhárom kormányzati forma esetében ír a közjó szem előtt tartásáról, példaként említsük itt meg a monarchiát: „Egy Monarchia vagy Királyság, egy Állam Kormányzása egy fő, vagy Kormányzó által, aki mindenki általános Jólétére törekszik.”²¹² Ugyanakkor külön részben foglalkozik a zsarnokoknak szánt tanácsokkal, akik nem a közjót, hanem a saját érdekeiket nézik. Az előző példa ellentétpárja így a következő: „A Zsarnokság a Monarchia elfajzása vagy torzulása, vagyis az a Kormányzat, amelyik nem a közjóra törekszik, hanem a saját hasznát nézi, és az ő követőit...”²¹³

Általános hasonlóság még a kor szóhasználatával, hogy magát a politizálást, azaz a kormányzás teendőit szinte tudománynak gondolták, és az orvoslás példáit hozták fel ennek megvilágítására,²¹⁴ ami az organikus államszemlélet jelentőségéből következett. Tehát a fejedelem mint orvos, az állam pedig mint páciens jelent meg. Ezt a következő példával illusztrálhatjuk: „Hogy az átalakulás okait megelőzzük (...), mivel a Politikai közösségek (mint természetes testek) megőrizhetők azon dolgok elkerülésével, amelyek az egészségére vagy Állapotára károsak, az ezekkel ellentétes Gyógyszerek viszont gyógyítják azt.”²¹⁵ Az orvos metaforán kívül más (a korban szintén bevett) analógiát is hoz az uralkodókra, mint akik „Kormányosok és Hajómesterek.”²¹⁶

A *reason of state*-be beletartozott, hogy a király általi politikát nem szabad mindenki tudomására hozni, mert amiatt sikertelen lehet, tehát a közembereknek ebbe nem kell feltétlen belelátniuk: azaz az *arcana imperii*-t nem szabad feltárni.²¹⁷

²¹¹ BURKE 2008, 481.

²¹² RALEIGH 1642, 2.

²¹³ Uo. 4.

²¹⁴ BURKE 2008, 482.

²¹⁵ RALEIGH 1642, 12.

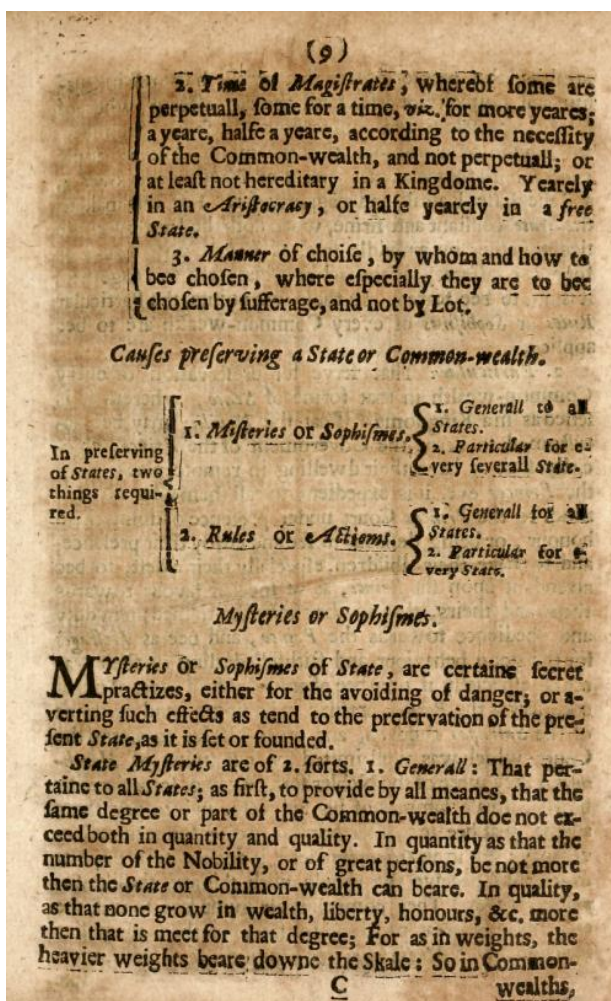
²¹⁶ Uo. 7.

²¹⁷ BALDWIN 2004, 627.

Hasonlókat fogalmaz meg a *Maxims of State* is annak 9. oldalán. Ezen elveket azonban nemcsak vészhelyzetben lehetett alkalmazni, hanem megvolt a maga filozófiája.²¹⁸ Mikor I. Károly 1629-től a parlament nélkül kezdett kormányozni, azzal „kiterjesztette és újjáélesztette a régi előjogokat”²¹⁹, amelyek a *reason of state*-en alapultak.²²⁰ Azért, hogy Károly még hatékonyabban kormányozhasson, „a *reason of state* egyre inkább egybeolvadt a korona jogainak és kötelességeinek hagyományosabb [értsd: a királyi prerogatívát az alattvalói közös ügyek rovására kiterjesztő] felfogásával”.²²¹ Maga a *reason of state* viszont vitatott volt, mivel az ebben megfogalmazott erkölcsök szembe mentek az alkotmányossággal.²²²

A *Maxims of State*-ben hasonló elemek jelennek meg a mű célját illetően azon írásokhoz, amelyek egyéb *reason of state* munkákban is megtalálhatóak. Így, az egyik klasszikust, Giovanni Boterot idézve: „a *reason of state* az a tudás, amivel egy uralom megalapítható, megőrizhető és kiterjeszthető.”²²³ Ehhez hasonló a műben: „Az Állam Titkai és Fortélyai (*Mysteries or Sophisms of State*) titkos praktikák veszélyek elkerülésére, vagy olyan hatások elhárítására, amelyek az Állam jelen formájában való megőrzését szolgálják, ahogy létezik, vagy ahogy megalapították.”²²⁴

A „*reason of state*” diskurzus alapvetően gyakorlatias volt, és a politikai cselekvésre irányult”.²²⁵ Ez abszolút jellemző a *Maxims of State*-re. Conal Condren úgy határozta meg a

²¹⁸ Uo. 630.

²¹⁹ Uo. 634.

²²⁰ Uo. 635.

²²¹ Uo. 637.

²²² Uo.

²²³ BURKE 2008, 480.

²²⁴ RALEIGH 1642, 9.

²²⁵ KATTENBERG 2023, 21.

reason of state-et mint „olyan »hordozható retorikát«, amely a különleges körülmények közepette történő politikai viselkedést legitimálta”.²²⁶

Bizonyos kulcsszavak is megjelennek a műben, amelyek a *reason of state* nyelvezetének részei voltak. Az egyik ilyen, a már fentebb említett *policy*, amelynek elsődleges jelentése a *gyakorlati értelemben vett politika*, azaz a *kormányzás*. Egy másik igen gyakran használt kifejezés a *sophism*, amely az esetek nagy részében *fortélynak* fordítható. Megjelenhet *sophisters* alakban is, amely a *fortélyok, praktikák alkalmazóit* jelenti, és amit *ármánykodóknak* fordíthatunk. Magyar vonatkozásban is előfordultak különböző alakjai a 17. században. Személyre úgy használták, mint *sophista*: „Patvaros Philosophus, maga hanyo Bölcz”.²²⁷ Tudományra pedig *sophistice* alakban: „Beszszeddel okassan patvaroskodo tudomany”.²²⁸ A *sophisma* alatt pedig ezt értették: „Alattomban-való fortélyos beszéd”.²²⁹

A *sophister*-hez hasonló terminus a műben a *politique* szó, amit a kontextusa miatt fordíthatunk *lavírozó politikusnak*. Továbbá idesorolható maga a cím is: a *Maxims of State* (*az állam irányelvei*). Ugyanis amikor a politikáról gondolkodtak és azzal kapcsolatban írtak, akkor szabályokat igyekeztek felállítani, ezért készítettek ilyen útmutatókat, amelyek irányelveket fogalmaztak meg.²³⁰ Milyen helyet foglal el a *Maxims of State* a korszak hasonló témájú művei sorában?

Minden korszakban el tudunk különíteni úgynevezett „reprezentáns” és „nem reprezentáns” politikai gondolkodókat. Az előbbi kategóriába tartoznak azok, akik tényleg visszaadják, az adott kor eszméit, nézeteit.²³¹ Legjobban rövidebb munkákban vagy pamfletekben lehet tetten érni ezeket, míg az utóbbi csoportba kerülnek azok, akik valami újat adtak hozzá a politikai gondolkodáshoz.²³² A *Maxims of State*, bárki is írta, azon művek közé sorolható, amely egy „reprezentáns” szerző tollából született meg.

MACHIAVELLI ÉS A THE PRINCE, OR MAXIMS OF STATE: HASONLÓSÁGOK ÉS KÜLÖNBSÉGEK

A *ragion di stato* irodalom elindítója Machiavelli volt, aki azonban magát a kifejezést még nem használta. Sok szerző, aki hasonló elveket fogalmazott meg, negatív figuraként tekintett rá.²³³

²²⁶ ID. KATTENBERG 2023, 8.

²²⁷ BARTÓK 2017, 23.

²²⁸ UO. 41.

²²⁹ UO.

²³⁰ BURKE 2008, 483.

²³¹ SASHALMI 2011, 34.

²³² UO. 35.

²³³ BURKE 2008, 483.

Machiavelli „a cinizmus, a köpönyөгfогatás, a könyörtelenség, a gátlástalanság szinonimája lett” egy idő után: olyan gondolatokat fogalmazott meg, hogy a fejedelemnek jól kell alkalmazkodnia, de jónak csak látszania kell.²³⁴ Nemcsak az elemzett mű és Machiavelli híres/hírhedt művének címe közt, de az ezekben kifejtett nézetek tekintetében is van számos hasonlóság. A *Maxims of State*-ben Machiavelli neve tételesen öt alkalommal szerepel, mindig negatívan. Háromszor az örökölt királyságok megtartására vonatkozó különleges szabályok között, a *Mysteries or Sophisms* c. fejezetben:

„Ha bármely kiemelkedő személyt le kell fokozni, azt ne rágalmazás útján vagy kitalált ürüggyel tegyék és küldjék el méltatlanul, különösen, ha népszerű az emberek között, Machiavellista Módon (*Machivilian policy*), ami az Igazságtalanság mellett gyakran sokkal nagyobb veszélyt jelent a Fejedelemre.”²³⁵ Továbbá: „Ha elkerüli mindazokat a dolgokat, amelyek gyűlöletet vagy megvetést szülhetnek személye ellen, amiket csak lehet, ha nem mutatja magát túl könnyelműnek, szeszélyesnek, keménynek, kegyetlennek, elpuhultnak, félelmetesnek, és aljasnak stb. Hanem ellenkezőleg, erősen Vallásosnak, komolynak, bátorinak stb. Ami által kiviláglik a Machiavellista Módszer Hamis Doktrínája (*false Doctrine of the Machivilian Policy*); [t.i., hogy] a félelem jobb eszköz az emberek engedelmségének megszerzésére, mint a szeretet, és az emberek tisztelete a fejedelem iránt.”²³⁶

Szintén a fentebb említett fejezetben írja a *Maxims of State*, hogy az uralkodó milyen embereket válasszon maga mellé: „Különösen figyelni kell a jó és megbízható emberek kiválasztásában, akik Elöljárók lesznek, legfőképpen, akik segítik a Fejedelmet a Tanácsadásban és Útmutatásban, és ne hajoljon túlságosan a saját tanácsai felé, ellentétben Machiavelli szabályával (*contrary to the rule of Machivill*), aki azt tanítja, hogy a fejedelemnek nem lehet jó Tanácsadója saját magán kívül...”²³⁷

Továbbá van egy Machiavelli- említés a különleges szabályok között az újonnan szerzett királyságok megtartására: „Ami egy idegen Ország megszállását illeti, amihez a Fejedelemnek joga nincs, vagy a törvényes örökös még él; ez nem illik a Törvényes Fejedelemhez, még kevésbé egy Keresztény Fejedelemhez, hogy megszálljon egy ilyen Országot; ekkor a Machiavelli féle gyakorlat szerint (*Machivilian practizes*) ki kell oltani a Királyi vért, ami erkölcstelen és tisztességtelen: hasonlóképpen a helyiek, vagy nagy részük kiirtása, hogy akik

²³⁴ RIGÓ 2016, 122., 126.

²³⁵ RALEIGH 1642, 16.

²³⁶ Uo. 17-18. V.ö: *A fejedelem XVII. és XVIII. fejezetei.*

²³⁷ Uo. 18-19. V.ö: *A fejedelem XXIII. fejezete.*

megmaradnak, azokat uralhassa. Ez nem csak szembe megy a Keresztény Vallással, de embertelen, kegyetlen és barbár.”²³⁸

Machiavelli nevének utolsó említése pedig azon zsarnokoknak adott tanácsok közt szerepel, akik még nem hívják magukat hivatalosan zsarnokoknak, de a színpalak mögött már azok, vagy úton vannak afelé: „Keltse egy jó Király látszatát...; ehhez pedig az szükséges, hogy ez a rafinált Zsarnok ravasz Politikus legyen, vagy legalábbis egy Machiavelli-féle figura (*cunning Polititian, or a Machivilian at the least*), és annak is kell gondolnia magát, ez félelmetesebbé és tiszteltebbé teszi, tehát méltónak fogják tartani mások kormányzására.”²³⁹ Vannak persze még olyan tanácsok a *Maxims of State*-ben, amelyeknél meg lehetne említeni Machiavelli hatását, ezeket Ioannis D. Evrigenis már jelezte, így erre nem térek ki.

Machiavelli ezen művének fordítása nyomtatásban 1640-ben jelent meg Angliában, bár már előtte is lehetett olvasni különböző nyelveken.²⁴⁰ Edward Dacres fordította angolra és már a címben felhívta a figyelmet arra, hogy saját megjegyzéseit is tartalmazni fogja, továbbá azt is, hogy jelzi, ha Machiavelli valamiben tévedett. James Stuartnak dedikálta, aki I. Károly harmadik unokatestvére volt. Ezenfelül jó kapcsolatot ápolt az uralkodóval,²⁴¹ számos címmel és birtokkal rendelkezett, továbbá a titkos tanács tagja is volt. A dedikációhoz, többek közt, hozzáfűzte Dacres, hogy aki olvassa, annak figyelnie kell a benne lévő hibákra, de észre kell benne vennie a hasznos dolgokat is. Ezt követően magának az olvasónak is hagyott egy rövid, hasonló üzenetet. Szabadkozott, hogy tudja, mindenki elítéli Machiavellit, ahogy ő is – viszont, akár előítéletekkel, akár az ő megjegyzéseivel, de el lehet olvasni a művet. Egyébként pedig sokan már amúgy is használják az abban leírtakat. Fontos, hogy csak azt tudja ez a könyv a rosszra hajlítani, aki már eleve rossz.

Érdeemes megjegyezni, hogy a *Maxims of State* ötször említi Machiavellit, mint ahogy Dacres is öt helyen fűzött hozzá kommentárt, miközben fordította. Két helyen javította ki Machiavellit (ha a fejedelem csak félrevezeti az alattvalókat vagy kegyetlenkedik velük, akkor Isten el fogja távolítani; ha csak azt teszi, ami magának jó és kihagyja a politikából az etikát), és még három megjegyzést fűzött a műhöz (az igazságosságnak mindig ott kell lenni a fejedelemben; jó tanácsadókat kell választania; minden helyzetet úgyis Isten fog eldönteni).

Amennyiben összehasonlítjuk az öt Machiavelli kritikát Dacres öt megjegyzésével, akkor azt láthatjuk, hogy vannak átfedések. A lábjegyzetben már fentebb jeleztem, hogy az

²³⁸ Uo. 21. V.ö.: *A fejedelem* III. és V. fejezetei.

²³⁹ Uo. 27. V.ö.: *A fejedelem* IX., XV. és XVIII. fejezetei.

²⁴⁰ PETRINA 2009, 1.

²⁴¹ HAYWARD 2020, 96.

adott idézet a *Maxims of State*-ből melyik fejezetre utalhat Machiavelli művéből. Ezek között pedig megtalálhatóak azok is, amelyeket Dacres is megjelölt.

Az első megjegyzést *A fejedelem* II. fejezetéhez fűzte Dacres, viszont szerintem elírhatta, mivel amire utal, az a **III.** fejezetben van. Ami a megjegyzés tartalmát illeti, az egy fejedelem félrevezető és kegyetlen természetére vonatkozik: ehhez pedig hozzá tudjuk rendelni a *Maxims of State* 21. oldalán lévő Machiavelli idézetet. A második megjegyzéshez a **XV.** fejezetet írja, ami arról szól, hogy a fejedelem egyaránt használhatja az erényeit és a bűneit is: ehhez illik a *Maxims of State* 27. oldalán lévő említés. A harmadik megjegyzéshez a **XVI., XVII., XVIII.** fejezeteket csatolja, és a fejedelem igazságosságát tárgyalja: ehhez kapcsolható a *Maxims of State*-ben két említés is a 16., illetve 17-18. oldalakon. A negyedik megjegyzés a **XXIII.** fejezetnél van, amely a tanácsadókról szól, és szinte ugyanezt jeleníti meg a *Maxims of State* 18-19. oldalán lévő említés. A legutolsó megjegyzést a **XXV.** fejezetnél teszi: ez arról szól, hogy végül minden úgy lesz, ahogy Isten dönt. Egyedül ehhez nem párosítható említés a *Maxims of State*-ből.

Tegyük fel, hogy 1640-ben a királpártiak adták ki *A fejedelem* fordítását, melyben benne van, hogy az uralkodónak nem csak pozitív tulajdonságai kell, hogy legyenek. Mivel ekkor Machiavelli túl negatív volt, így 1642-ben kiadták a *Maxims of State*-et, amely hasonlókat mond, mint Machiavelli, hogy milyen fortélyokkal élhet az uralkodó, csak nem mindenhol tünteti fel Machiavellit, és meghagyja nagyjából azokat a kritikákat vele szemben, amelyek már *A fejedelem* korábbi angol fordításban is szerepeltek. Így aki azt olvassa, hogy az uralkodó miket tehet meg, már nem látja mellé a negatív Machiavellit, inkább a népszerűbb Raleigh-t, így a műben leírtakat könnyebben el tudja fogadni. Ez viszont egy újabb érv Raleigh szerzősége ellen, mivel 1640-ben ő már rég nem volt életben.

ÖSSZEGZÉS

Miként is lehet értelmezni az előbbieken részletesen elemzett művet, és melyek azok a szempontok, amelyekre eddig egyáltalán nem, vagy csak részben fordított figyelmet a történetírás?

A forrás megértése szempontjából elengedhetetlen az elején található címlap a portréval, továbbá a legvégén elhelyezkedő Bibliából vett példa-útmutató: azaz a mű paratextus-szemponthoz értelmezése. Ha ezeket a paratextus elemeket a mű tartalmával együtt értelmezzük, arra következtethetünk, hogy az írás kevésbé volt Henry hercegnek szánt uralkodási útmutató

Sir Walter Raleigh-től, ellentétben a címlappal, hanem inkább lehet úgy tekinteni, mint I. Károly és a parlament között lezajló eseményekre adott reakciót, királypárti szempontból,²⁴² ahol a Dávid királyról írottak egyértelmű áthallásként szolgáltak a kortársak számára. Ezáltal sokkal inkább értelmet nyer, hogy miért 1642-ben adták ki, a 30 évvel Henry herceg halála után, aki így értelemszerűen már nem tudta hasznát venni – a neki való ajánlás a mű royalista szempontú értelmezését erősíti, mint a trónörökösnek szánt alkotást.

Ugyanakkor jogosan merülhet fel a kérdés, hogy miért pont Raleigh-hoz kötötték a művet, akinek nézetei nem feltétlen voltak összekapcsolhatók a királypárti táborral. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy ő hírnévvel és udvari kapcsolatokkal rendelkező személy volt, aki kapcsolatba volt hozható Henry herceggel, akkor magát a művet ez hitelesíthette az olvasó számára. Cél lehetett talán az is, hogy maga I. Károly is elolvassa a művet, és igyekezzen a *reason of state* módszerrel a műben leírtak alapján stabilizálni a hatalmát: azaz, hogy itt többről van szó, mint egy általános uralkodói útmutatóról, amit a legjobban a forrás vége mutat, az „EGY MÓDSZER, hogyan kell használni e Könyvet, a Történetolvasás során?” c. rész.

A Dávid király és az ellene lázadó fia, Adónia bibliai története ugyanis párhuzamba hozható I. Károllyal, illetve az ellene fellépő parlamenttel, amit az olvasó is felismerhetett: az eszményített Dávid király tetteinek I. Károly tettei feleltethetők meg, míg a lázadó Adónia alakjába pedig maga az angol parlament sűrítető bele. Így azt gondolom, hogy a mű recepcióján túl (pl., hogy a *Prince* szót elhagyták az 1650-s évek kiadásából) ez a legmeggyőzőbb érv mellett, hogy a mű kiadása mögött a királypártiak állhattak.

Sajnos nem lehet pontosan tudni, hogy az 1642-es éven belül mikor adták ki a művet, azonban abba a politikai légkörbe, amelyben a király és a parlament tábor a folyamatosan igyekezett meggyőzni egymást és megnyerni az embereket és a saját oldalukra állítani őket,²⁴³ jól beleilleszthető egy olyan mű, mint a *Maxims of State*. A meggyőzésre elsősorban pamfleteket használtak, melyek kiadása, ahogy azt már említettem, jelentősen megsokszorozódott 1642-ben, továbbá egy akkor írt, röviden bemutatott pamflet és a *King's Answer* tartalma is meglehetősen hasonlóságot mutat a *Maxims of State*-ben megfogalmazott elvekkel.

Ha a *Maxims of State* műfaját vizsgáljuk, akkor egyértelműen beilleszthető a *reason of state* irodalmába, erről szól ugyanis a mű nagyobb része. Ebből a szempontból viszont olyan általános érvényű megállapításokat fogalmaz meg, amelyeknek az adott kontextustól függetlenül is hasznát lehetett venni. Érdekessége a forrásnak, hogy a jó uralkodónak és a

²⁴² Így hasonló következtetésre jutva, mint Ethan H. Shagan és Anna Beer.

²⁴³ BURGESS 2009, 187.

zsarnoknak külön listáz tanácsokat a hatalom megtartásához – ezek pedig, esetenként, éppenséggel fedik egymást.

Már az írás címe is áthallást kelthetett Machiavelli művével, amelynek 1640-ben megjelent egy angol kiadása. Elképzelhető, hogy a *Maxims of State*-hez hasonlóan *A fejedelem* ezen kiadása is a királpártiakhoz kapcsolható, azaz 1640-ben megpróbálták elfogadtatni az emberekkel Machiavelli tanácsait, ezzel pedig Károly tetteit jobb színben feltüntetni, mivel az uralkodónak ezen elvek alapján több minden volt megengedett. Ugyanakkor mivel túl sokan elítélték Machiavellit, így 1642-ben kiadtak egy hasonló gondolatokat megfogalmazó munkát és egy (ahogy az életrajból is kiderült) közkedvelt szerző nevét csatoltak hozzá Raleigh személyében. Tehát csak próbálták azt a látszatot kelteni, mintha Raleigh-é volna, de én is azt a véleményt osztom, mint Shagan és Beer, miszerint a royalisták állhattak a *Maxims of State* kiadása mögött.

BIBLIOGRÁFIA

Források

KJV	BIBLIA. KING JAMES VERSION. LONDON, 1611.
CHARLES I. 1642	CHARLES I. HIS MAJESTIES ANSWER TO THE XIX PROPOSITIONS OF BOTH HOUSES OF PARLIAMENT. LONDON: ROBERT BARKER, 1642; ANN ARBOR: EEBO, 2011. HTTP://NAME.UMDL.UMICH.EDU/A78646.0001.001 2024.01.03.
PARLIAMENT 1642	ENGLAND AND WALES. PARLIAMENT. A DECLARATION OF THE LORDS AND COMMONS OF THE PARLIAMENT OF ENGLAND TO THE HIGH AND MIGHTY LORDS, THE STATES OF THE UNITED PROVINCES. LONDON: A. N. FOR RICHARD BEST, 1642; ANN ARBOR: EEBO, 2011. HTTP://NAME.UMDL.UMICH.EDU/A37759.0001.001 2024.01.02.
ENGLANDS ABSOLUTE MONARCHY, OR GOVERNMENT OF GREAT BRITAIN 1642	ENGLANDS ABSOLUTE MONARCHY, OR GOVERNMENT OF GREAT BRITAIN. LONDON: FOR THOMAS BANKES, 1642; ANN ARBOR: EEBO, 2011. HTTP://NAME.UMDL.UMICH.EDU/A83945.0001.001 2023. 12. 28.

- MACHIAVELLI 1964 MACHIAVELLI, NICCOLÓ. A FEJEDELEM. A FEJEDELEM. (FORD. ÉS JEGYZ. LUTTER ÉVA). BUDAPEST, MAGYAR HELIKON, 1964.
[HTTPS://MEK.OSZK.HU/00800/00867/00867.HTM](https://mek.oszk.hu/00800/00867/00867.htm) 2024.07.26.
- RALEIGH 1642 RALEIGH, WALTER. THE PRINCE, OR MAXIMS OF STATE. LONDON, 1642.
[HTTPS://HDL.HANDLE.NET/2027/NC01.ARK:/13960/T7GQ7RX5K](https://hdl.handle.net/2027/nc01.ark:/13960/t7gq7rx5k) 2023.12.28.

Szakirodalom

- ALLEN 1967 ALLEN, J. W. ENGLISH POLITICAL THOUGHT: 1603-1644. USA, ARCHON BOOKS, 1967.
- BALDWIN 2004 BALDWIN, GEOFF. "REASON OF STATE AND ENGLISH PARLIAMENTS, 1610–42." *HISTORY OF POLITICAL THOUGHT*, VOL. 25, NO. 4, 2004, 620–41. JSTOR,
[HTTP://WWW.JSTOR.ORG/STABLE/26220255](http://www.jstor.org/stable/26220255) 2024. 07. 26.
- BARTÓK 2017 BARTÓK ISTVÁN. „PATVAROS PHILOSOPHUSOK, VISSZALKODO, MAGUK HANIO BÖLTSEK” *ItK*, VOL. 121, NO. 1, 2017.
- BEER 1997 BEER, ANNA. SIR WALTER RALEGH AND HIS READERS IN THE SEVENTEENTH CENTURY. HAMPSHIRE-LONDON, MACMILLAN PRESS LTD, 1997.
- BURGESS 2009 BURGESS, GLENN. BRITISH POLITICAL THOUGHT, 1500-1660: THE POLITICS OF THE POST-REFORMATION. HAMPSHIRE, MACMILLAN PRESS LTD, 2009.
- BURKE 2008 BURKE, PETER. TACITISM, SCEPTICISM, AND REASON OF STATE. IN: *THE CAMBRIDGE HISTORY OF POLITICAL THOUGHT 1450–1700*, 477-498. CAMBRIDGE, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2008.
- COWARD & GAUNT 2017 COWARD, BARRY & GAUNT, PETER. THE STUART AGE: ENGLAND, 1603-1714. LONDON-NEW YORK, ROUTLEDGE, 2017.
- CRONE 2024 CRONE, GERALD ROE. "RICHARD HAKLUYT". *ENCYCLOPEDIA BRITANNICA*, 21 Nov. 2024,

- HTTPS://WWW.BRITANNICA.COM/BIOGRAPHY/RICHARD-HAKLUYT. 2025.01.03.
- CUST 1919 CUST, LIONEL. "THE PORTRAITS OF SIR WALTER RALEGH." *THE VOLUME OF THE WALPOLE SOCIETY*, VOL. 8, 1919, 1–15. JSTOR, [HTTP://WWW.JSTOR.ORG/STABLE/41827692](http://www.jstor.org/stable/41827692) 2023. 12. 28.
- CUTTICA 2022 CUTTICA, CESARE. ANTI-DEMOCRACY IN ENGLAND 1570-1642. OXFORD, OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2022.
- DEINSEN & GEERDINK 2021 DEINSEN, LIEKE VAN & GEERDINK, NINA. "CULTURAL BRANDING IN THE EARLY MODERN PERIOD: THE LITERARY AUTHOR". *BRANDING BOOKS ACROSS THE AGES: STRATEGIES AND KEY CONCEPTS IN LITERARY BRANDING*, 31-60. AMSTERDAM UNIVERSITY PRESS, 2021.
[HTTPS://DOI.ORG/10.1515/9789048544400-002](https://doi.org/10.1515/9789048544400-002) 2023. 12. 28.
- EVRIGENIS 2016 EVRIGENIS, IOANNIS D. "SIR WALTER RALEIGH'S MACHIAVELLI." IN: *MACHIAVELLIAN ENCOUNTERS IN TUDOR AND STUART ENGLAND: LITERARY AND POLITICAL INFLUENCES FROM THE REFORMATION TO THE RESTORATION*, 59-74. NEW YORK, ROUTLEDGE, 2016.
- FÖLDI 2011 FÖLDI ANDRÁS. „STATUS, RES PUBLICA, IUS PUBLICUM. FOGALOMTÖRTÉNETI ÉSZREVÉTELEK.” *ACTA FAC. POL.-IUR UNIV*, NO. 48, 2011, 107–133. ONLINE VERZIÓ:
[HTTPS://WWW.ACADEMIA.EDU/37263726/STATUS_RES_PUBLICA_IUS_PUBLICUM_FOGALOMT%C3%B6RT%C3%A9NETI_%C3%A9SZREV%C3%A9TELEK](https://www.academia.edu/37263726/STATUS_RES_PUBLICA_IUS_PUBLICUM_FOGALOMT%C3%B6RT%C3%A9NETI_%C3%A9SZREV%C3%A9TELEK) (INTERNETES OLDALSZÁMOK 1-22)
- FRASER 2018 FRASER, SARAH. THE PRINCE WHO WOULD BE KING: THE LIFE AND DEATH OF HENRY STUART. LONDON, HARPERCOLLINS PUBLISHERS, 2018.
- HARDING 1994 HARDING, ALAN. "THE ORIGINS OF THE CONCEPT OF THE STATE." *HISTORY OF POLITICAL THOUGHT*, VOL. 15, NO. 1, 1994, 57–72. JSTOR,
[HTTP://WWW.JSTOR.ORG/STABLE/26214385](http://www.jstor.org/stable/26214385) 2023. 12. 28.

- HAYWARD 2020 HAYWARD, MARIA. STUART STYLE: MONARCHY, DRESS AND THE SCOTTISH MALE ELITE. NEW HAVEN-LONDON, YALE UNIVERSITY PRESS, 2020.
- HILL 1997 HILL, CHRISTOPHER. INTELLECTUAL ORIGINS OF THE ENGLISH REVOLUTION – REVISITED. NEW YORK, OXFORD UNIVERSITY PRESS, 1997.
- HORKAY 1997 HORKAY HÖRCHER FERENC. A KORAMODERN POLITIKAI ESZMETÖRTÉNET CAMBRIDGE-I LÁTKÉPE. PÉCS, TANULMÁNY KIADÓ, 1997.
- KATTENBERG 2023 KATTENBERG, LISA. THE POWER OF NECESSITY: REASON OF STATE IN THE SPANISH MONARCHY, C. 1590-1650. CAMBRIDGE, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2023.
- KONTLER 1997 KONTLER LÁSZLÓ. AZ ÁLLAM REJTELMEI. BUDAPEST, ATLANTISZ KÖNYVKIADÓ, 1997.
- LATHAM 2024 LATHAM, AGNES M.C. "SIR WALTER RALEIGH". *ENCYCLOPEDIA BRITANNICA*, 19 DEC. 2024, [HTTPS://WWW.BRITANNICA.COM/BIOGRAPHY/WALTER-RALEIGH-ENGLISH-EXPLORER](https://www.britannica.com/biography/Walter-Raleigh-English-Explorer). 2025.01.03.
- LOUGHLIN 2010 LOUGHLIN, MARTIN. FOUNDATIONS OF PUBLIC LAW. OXFORD, OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2010.
- MACLEOD 2012 MACLEOD, CATHARINE., ET AL. THE LOST PRINCE. LONDON, NATIONAL PORTRAIT GALLERY, 2012.
- MATTHEW & HARRISON 2004 MATTHEW, H. C. G. & HARRISON, BRIAN (SZERK.). OXFORD DICTIONARY OF NATIONAL BIOGRAPHY: FROM THE EARLIEST TIMES TO THE YEAR 2000 VOLUME 45 POTE–RANDLES. NEW YORK, OXFORD UNIVERSITY PRESS, 2004.
- MOSSE 1952 MOSSE, GEORGE L. "PURITANISM AND REASON OF STATE IN OLD AND NEW ENGLAND." *THE WILLIAM AND MARY QUARTERLY*, VOL. 9, NO. 1, 1952, 67–80. JSTOR, [HTTPS://DOI.ORG/10.2307/1925237](https://doi.org/10.2307/1925237) 2024. 12. 11.
- MUNCK 2019 MUNCK, THOMAS. CONFLICT AND ENLIGHTENMENT: PRINT AND POLITICAL CULTURE IN EUROPE, 1635-1795. CAMBRIDGE, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2019.

- PETRINA 2009 PETRINA, ALESSANDRA. MACHIAVELLI IN THE BRITISH ISLES: TWO EARLY MODERN TRANSLATIONS OF THE PRINCE. FARNHAM, ASHGATE PUBLISHING LIMITED, 2009.
- POE 2002 POE, MARSHALL. A PEOPLE BORN TO SLAVERY: RUSSIA IN EARLY MODERN EUROPEAN ETHNOGRAPHY, 1476–1748. NEW YORK, CORNELL UNIVERSITY PRESS, 2002.
- RIGÓ 2016 RIGÓ BALÁZS. „A 16. SZÁZAD HÁROM TEORETIKUSA – AVAGY MILYEN A JÓ FEJEDELEM? – ÖSSZEHASONLÍTÓ FORRÁSELEMZÉS A HUMANISTA ÁLLAMELMÉLET SZEMSZÖGÉBŐL.” THEMIS, 2016, 117-150.
- ROBERTSON 2006 ROBERTSON, JAMES. "PERSUADING THE CITIZENS? CHARLES I AND LONDON BRIDGE." *HISTORICAL RESEARCH*, VOL. 79, NO. 206, 2006, 512–533. [HTTPS://DOI.ORG/10.1111/J.1468-2281.2006.00358.X](https://doi.org/10.1111/j.1468-2281.2006.00358.x) 2023. 12. 28.
- SASHALMI 2011 SASHALMI ENDRE. „AZ ABSZOLUTIZMUS: AZ ABSZOLÚT MONARCHIA ELMÉLETE.” IN: *AZ ABSZOLÚT MONARCHIA*, 13-68. BUDAPEST, GONDOLAT KIADÓ, 2011.
- SASHALMI 2024 SASHALMI ENDRE. A „ROSSZ URALKODÓ” AZ OROSZ ESZMETÖRTÉNETBEN (1700–1825). BUDAPEST, LUDOVIKA EGYETEMI KIADÓ, 2024.
- SASHALMI 2021 SASHALMI ENDRE. AZ EMBERI TESTTŐL AZ ÓRAMŰIG. AZ ÁLLAM METAFORÁI ÉS FORMAVÁLTOZÁSAI A NYUGATI KERESZTÉNY KULTÚRKÖRBE 1300–1800. PÉCS, KRONOSZ KIADÓ, 2021.
- SHAGAN 2011 SHAGAN, ETHAN H. THE RULE OF MODERATION: VIOLENCE, RELIGION AND THE POLITICS OF RESTRAINT IN EARLY MODERN ENGLAND. NEW YORK, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2011.
- STAPLETON 1941 STAPLETON, LAURENCE. “HALIFAX AND RALEIGH.” *JOURNAL OF THE HISTORY OF IDEAS*, VOL. 2, NO. 2, 1941, 211–24. JSTOR, [HTTPS://DOI.ORG/10.2307/2707113](https://doi.org/10.2307/2707113) 2023. 12. 28.
- STEINBERGER 2004 STEINBERGER, PETER J. THE IDEA OF THE STATE. NEW YORK, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2004.
- WESTON & GREENBERG 1981 WESTON, CORINNE COMSTOCK & GREENBERG, JANELLE RENFROW. SUBJECTS AND SOVEREIGNS: THE GRAND

WOOTTON 2016

CONTROVERSY OVER LEGAL SOVEREIGNTY IN STUART
ENGLAND. CAMBRIDGE, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1981.
WOOTTON, DAVID. "MACHIABELLI AND THE BUSINESS OF
POLITICS " IN: *MACHIABELLI'S LEGACY: "THE PRINCE" AFTER
FIVE HUNDRED YEARS*, 87-104. PHILADELPHIA, UNIVERSITY OF
PENNSYLVANIA PRESS, 2016.